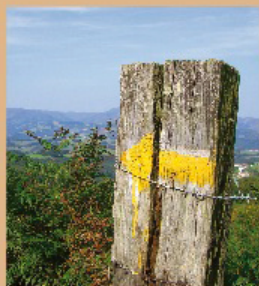

Nr. 16 • Februar 2009 • 10. årgang

Pilgrimmen

*Forsidebilledet er fra
Camino Primitivo
(foto: Henrik Friediger)*

Pilgrimmen

Udgives af:
Foreningen af Danske
Santiagopilgrimme

Pilgrimmen
c/o Henrik Friediger
Agervej 27
2830 Virum
tlf.: 4585 0088 Mobil: 2892 1632
mail: redaktionen@santiagopilgrimme.dk

Pilgrimmens redaktion:
Henrik Friediger, ansvarshavende
tlf.: 4585 0088
Henrikfriediger@email.dk
Eva Andersen, tlf.: 3828 0804
perleeva@gmail.com
Bent Jul, tlf.: 3254 8816
bent.jul@privat.dk

ISSN 1603-2365
Pilgrimmen afleveres
til Nationalbibliografien
Opsætning og layout:
H.-P. Glunz, Køge, tlf.: 2040 1131
Tryk: Glumsø Bogtrykkeri

Foreningen

Foreningen af Danske
Santiagopilgrimme
c/o Bent Jul
Markmandsgade 8. 4.tv
2300 København S
tlf: 3254 8816 - Mobil: 2544 7562
mail: info@santiagopilgrimme.dk
www.santiagopilgrimme.dk

Ved henvendelse til foreningen bedes
medlemsnummeret oplyses,

Bestyrelsen:

Bent Jul, formand,
tlf.: 3254 8816 - Mobil: 2544 7562

Henrik Friediger, næstformand
og ansvarshavende redaktør
tlf.: 4585 0088 Mobil: 2892 1632

Nils Henrik Lieberkind, sekretær
tlf.: 4731 5626

Carina Glunz, kasserer,
tlf.: 4042 9515

Elsie Dupont, bestyrelsesmedlem,
tlf. 7020 1011

Kaj Højland, bestyrelsesmedlem,
tlf.: 9781 0113

Copyright:

Enhver udnyttelse af bladets tekster er forbudt i henhold til loven. Undtaget herfra er korte uddrag af artikler til brug for anmeldelse samt til omtale der fremmer foreningens formål. Samtykke til at kopiere bladets tekster i øvrigt kan fremskaffes gennem bladets redaktion. Det er Redaktionens politik at artikler, der ikke er honoreret, tilhører de enkelte forfattere.

Side: Indhold:

- 2 Kolofon
- 3 Indholdsfortegnelse
- 4 - 5 Ægte pilgrimme *af Henrik Friediger*
- 6 - 9 Første camino fra Astorga til Santiago *af Emil Jespersen*
- 10 - 22 Camino Sanabrés *af Henrik Friediger*
- 23 - 25 Camino Levanten *af Ole Petersen*
- 26 - 29 En pilgrimsvandring fra Oslo til Trondheim *af Gitta Bechshøft*
- 30 - 36 Erfaringer fra Camino del Norte II - fra Santander til Santiago *af Finn Buhl*
- 37 - 39 Tre veninder på Camino del Norte *af Jytte Abrahamson*
- 40 - 42 Pilgrimmen og det evangelisk-lutherske *af Jens Christian Karup*
- 42 - 45 Kampen om sjælene *af Henrik Friediger*
- 46 Pilgrimsvandring i Skåne *af Niels Erik Søndergård*
- 47 Luksus pilgrimme? *af Troels Beck*
- 48 Klosterleden – *af Eva Andersen*
- 49 - 50 Pilgrimsspor – *af Gitta Bechshøft*
- 51 Hvem vandrer der på vejen? *Sang af Finn Buhl*
- 52 En pilgrimsvej kan vandres. *Salme af Finn Buhl*
- 53 - 55 Kære medlemmer *af Bent Jul*
- 56 Lidt om den nye formand *af Bent Jul*
- 57 Annonce
- 58 - 59 Billeder fra årsmødet 2008 i Ringsted
- 60 - 63 Workshop om foreningens rolle i pilgrimsbevægelsen *af Bent Jul*
- 64 - 65 Annonce
- 66 Om Søren Kierkegaard *af Bent Jul*

Ægte pilgrimme?

af Henrik Friediger

På foreningens InterNet-forum har man kunnet læse, at et medlem syntes, at der i sommers var alt for mange danskere på caminoen. Nu er pilgrimsforeningens formål som bekendt at sprede kendskabet til Camino de Santiago og at bistå med råd og vejledning til kommende pilgrimme, så for mange danske pilgrimme? Det skurrer lidt i ørerne!

Problemet med de mange danskere var angiveligt, at de brokkede sig – over at spanierne ikke forstod, hvad de sagde, at priserne for de i øvrigt ofte for korte køjesenge var for høje, at pilgrimsmenuerne er de samme alle steder, at der er for mange tyskere og franskmænd, at der er for koldt, hvorfor er der ikke varme på, og hvorfor går caminoen denne vej, her er jo slet ikke pænt, det er jo bare industri...

Nu er det at brokke sig vistnok nærmest en nationalsport og kan man ikke finde på andet, kan man jo bare finde på at brokke sig over de andre brokkehoveder og så videre i én uendelighed.

Som det fremgår af et indlæg senere i dette nummer af Pilgrimmen, har der også været en meningsudveksling om forholdet mellem pilgrimme og turister på foreningens årsmøde i oktober. Er det rimeligt, at kommercielle rejsebureauer sælger rejser til caminoen, hvor man skiftevis vandrer på caminoen og kører i bus?

Tanken om, at såvel brokkende danskere som turistrejsende skulle holde sig væk fra caminoen kunne umiddelbart være fristende. Tænk om man kunne få caminoen for sig selv sammen de andre sande pilgrimme, der

i ydmyg påskønnelse med taknemmelighed tog mod de vilkår, som en camino nu har at byde på. Hvis man bare kunne blive fri for alle de krævende turister og alene kunne dele oplevelserne med renhjertede pilgrimme. Hvor kunne caminoen – og livet – være skønt, hvis bare man kunne blive fri for alle idioterne!

Desværre har jeg på mine mange caminoer erfaret, at der altid er andre, der er sandere pilgrimme end jeg. Der er altid nogle, der har vandret længere, med større ydmyghed, renere tanker, dybere bønner, sandere indsigt, helligere hensigter – nævn det – der er altid nogen, der gør det bedre, højere, dybere, rigtigere, ærligere og oprigtigere end én selv! Der er altid nogle, der er sandere pilgrimme og om lidt kommer der én, der slår os alle sammen i hellig pilgrimsvandring.

Derfor er ideen om at skaffe sig af med de brokkende turister heller ikke holdbar. Tanken om et caminopoliti, der skiller fårene fra bukkene, turisterne fra pilgrimmene, så de sande pilgrimme kan få vejen for sig selv er ikke behagelig at tænke på. Og slet ikke at tænke til ende – for hvem er de rene, der kan stå for arbejdet med at foretage udskillelsen?

Vi er – om vi kan lide det eller ej – sammen på vejen. Med alle vores fejl og mangler, med al vores ufuldkommenhed og dårlige manerer. Vi har samme ret til at være på caminoen.

Når det så er sagt, er det naturligvis ikke ligegyldigt, hvordan man vandrer sin camino. Ikke ligegyldigt for de andre og ikke ligegyld-

dig for én selv. Man kan forsøge at vandre på en sådan måde, at man spreder glæde på sin vej. Man kan tilgive de andre deres dårlige manerer og håbe på tilgivelse for ens egne. Og hvis man støder på mennesker, som man ikke bryder sig om, eller som opfører sig ubehøvet eller krænkende, har man jo friheden til at tage sin gode rygsæk og gå sin vej. Eller bare sætte sig ned og lade dem, man ikke gider pleje omgang med, gå deres vej. Det er en frihed, som caminoen giver pilgrimmene: Man behøver ikke lade sig provokere af mennesker, man ikke bryder sig om, man kan bare gå sin vej. Om man så samtidig snyder sig for at blive konfronteret med sider af sig selv, som man ikke vil se i øjnene, kan man måske bruge lidt af sin ensomme vandretid til at gå og tænke på. Hvis man gider. Som alt det andet, er det op til én selv.

Jeg har andetsteds berettet om min – syntes jeg da selv – retfærdige kamp mod snorkerne på caminoen. Jeg mente i flere år, at snorkerne skulle tage ansvaret for deres snorkeri og finde andre steder at snorke end i refugierne sovesale. Det er vist lykkedes for mig at mobbe en enkelt storsnorkende franskmænd ud af nætternes larmende fællesskab. Og jeg har haft dårlig samvittighed siden. Ideelt set, synes jeg stadig, at folk, der storsnorker, skulle tage hensyn til deres medmennesker og finde andre mindre forstyrrende sovesteder. Men det gør de jo ikke. Ikke dem alle, kan man konstatere. Og at være den, der fører an i mobningskampagnen, er bestemt ikke noget, der får de sider frem i mig, som jeg er allermest tilfreds med. I stedet er jeg gået over til ørepropper. De danske ørekugler OHROPAX NOX er fortrinlige – og man kan også købe ganske brugbare ørepropper af silikone på de spanske apoteker. På den måde bliver der plads til flere på sovesalene. Og jeg kan øve mig i at være mere rumme-

lig og give plads til de andre med deres fejl og mangler – og til gengæld håbe på – ikke kræve – forståelse for mine.

På den måde kan caminoen blive en træning i personlig rummelighed – og i det større perspektiv i mellemfolkelig forståelse. Men det går ikke uden de andre.

Kære læser

Fra dette nummer har vi byttet om på rollerne i redaktionen. Henrik Friediger er blevet redaktør, mens vores nye formand for foreningen, Bent Jul, sammen med Eva Andersen udgør resten af redaktionen. Det er jo en ganske beskeden størrelse på en redaktion. Hvis der er andre, som har lyst til at give en hånd med, er de mere end velkomne til at henvende sig til redaktøren. Vi kan sagtens bruge en eller to til i redaktionen.

Bladet skrives stadig af læserne. Hvis du har ideer til en eller flere artikler eller andet stof – digte, tegninger, opskrifter, anekdoter, mirakler - vil vi sætte stor pris på at høre fra dig – og vi hjælper gerne med den endelige udformning og valg af illustrationer. Næste nummer bliver et jubilæumsnummer i anledning af foreningens 10-års fødselsdag. Det er planlagt til at udkomme i oktober. Send dit bidrag snarest muligt og senest inden udgangen af august.

Vi vil også bede om ros og ris til bladet. Vi er sikker på, at det kan blive endnu bedre. Men lad os lige høre fra dig om hvordan!

Første Camino fra Astorga til Santiago

Som 67-årig kaster Emil Jespersen sig ud på sin første camino i 2006. Han har allerede vandret sin anden fra Portugal (Porto) til Santiago og er ved at planlægge den tredje. Men her er beretningen om den første, der begynder i Astorga.

Af Emil Jespersen

Jeg har altid af natur været rastløs, kløe i skosålerne, rejst og læst meget om natur, historie og rejser.

Efter et langt arbejdsliv var jeg nået dertil, at lidt selvransagelse ville være gavnligt. Hvor står jeg i mit liv i forhold til de valg, der blev taget, mine børn og et ønske om at udfordre mig selv på en anden måde.

Herhjemme har jeg en dejlig familie, gift med Marianne i 43 år, to voksne piger, børnebørn. Min inspiration kom fra en artikel om en pilgrim, der gik turen af helbredsmæssige årsager, for at hente styrke til videre behandling i det offentlige system.

Efter en god snak med familien omkring det at gå alene, vigtigheden af at drikke vand nok, strabadserne i forhold til konditionen og flere andre praktiske ting, besluttede jeg impulsivt at bestille flybilletten. For at komme videre med forberedelserne gik jeg på nettet og meldte mig ind i pilgrimsforeningen, hvor jeg fik en god velkomst og mit pilgrimspas. Jeg købte også Henrik Tarps bog: Pilgrimsvejen til Santiago de Compostela. Her fandt jeg de oplysninger, jeg søgte, om udstyr, praktiske råd om distancer og overnatning.

Fly fra Billund til Madrid, den 21. maj, 2006. Derefter 5 timer i tog til Astorga, hvor klokken er 03.00, og det er "Palle alene i verden", der stiger ud i bælgmørke.

Natlig ankomst til Astorga

Jeg vil prøve at finde overnatning, men alt er lukket. Mismodig går jeg søgende rundt og når katedralen, som ser stor og sort ud mod nattehimlen. Der er en park foran med morbærtræer, så frem kommer soveposen. Der er græs under træet, så jeg hopper i posen med støvler på. Jeg fryser enormt da temperaturen ikke kan være mere end 6-8 grader. Det er ikke meget søvn jeg får, så klokken 6 er det op og hoppe for at få varmen. Jeg finder et hostel der er lys i, og kan se en mand gå rundt derinde. Efter lidt banken, åbner han døren. Han virker lidt sur i starten, da han ser ud til at have travlt med at forberede morgenmad til gæsterne. Jeg fortæller om mit sovested, det får smilet frem. Snart sidder jeg ved et bord med dejlig varm kaffe og brød, og kan mærke varmen komme igen.

Tæt ved katedralen ser jeg andre med rygsæk stå uden for, viser det sig, et herberg. Da jeg kommer ind sidder der flere og får morgenmad, så der får jeg så kaffe og en snak med de andre. En ung tysker er hospitalero, flink fyr. Havde jeg fundet det på det sene tidspunkt, var der ikke blevet åbnet, da han er nødt til at følge reglerne.

I regn og blæst – og sol

Med varmen i kroppen og efter en god snak begynder turen ud af byen. Solen skinner dejligt, så humøret er i top. En pilgrim siger, følg de gule pile, så når du Santiago. Min fysiske form er god, men efter nogle kilometre får jeg ondt i skuldrene, forsøger at få rygsækken med 8,5 kg. til at sidde bedre. Vejret slår om og der blæser en halv pelikan. Jeg får negative tanker. Støvlerne er for nye, så der er vabler i udsigt. Naturen viser sig ikke fra den pæne Side. Vejret bliver endnu værre med regn og slud da jeg nærmer mig landsbyen Murias de Rechivaldo. Det er for tidligt at holde pause, så videre går det med regnslaget blafrende i vinden. Tanken om min familiens bekymring om jeg drikker vand nok, frembringer et smil, de skulle bare vide der er vand nok fra oven.

Jeg når El Ganso ud på eftermiddagen, hvor regnen fosser ned ad de stejle gader. Der er ikke plads på herberget, så der må findes et alternativ. Længere nede finder jeg et nyåbnet Hostel til 15 euro, med varme og bad. Det er tiltrængt, jeg fryser og trænger til lidt luksus oven på nattens trængsler. Efter et bad og med tørt tøj, går jeg på restaurant hvor en god varm suppe og en svinesteak afslutter en kold dag.

Efter en god nats søvn og morgenmad ser jeg på kortet og beslutter at gå op til jernkorset.

Under opstigningen indhenter jeg en pensioneret oberst fra USA. Spøjs fyr, der fortæller han er dårligt gående, men nok skal nå Santiago, uanset hvor lang tid det tager. Masser af respekt.

I Rabanal del camino gør jeg ophold og får cafe con leche med brød og skinke. Der er nu flere pilgrimme på vejen, så der lyder et "bon camino", når vi passerer hinanden. Fra Foncebadón går det stadig opad på landevejen til jernkorset. Vejret er koldt og tågen ligger tæt. Det smerter i skuldre og ben, men det bliver nok bedre hen ad vejen. Efter en god stund er korset i sigte. Der er en del andre, der som jeg lægger en sten ved korset som et symbol. Vi er nogle stykker der tager et lille hvil, men det er koldt, så nedad går det på den asfalterede vej til Manjarín. Jeg møder to tyske piger, der går med vandrestave. De er meget snaksalige, så der bliver talt om hvor meget rygsækken bør veje, dagsdistancer og ikke mindst om vabler de begge har fået.

De vil også overnatte i El Acebo. Vi er heldige at få en seng og stempel i passet. Næste morgen er vejret klaret op, så humøret stiger en tak. Bentøjet er ømt, men positivt er det, at jeg finder ud af at remmene på rygsækken kan strammes bedre, så den sidder højere oppe, hvilken lettelse.

I Molinaseca gør jeg et lille ophold og køber nødder og kiks til den videre vandring mod Ponferrada. Ifølge guiden skal jeg passere Tempelridderborgen, der er opført år 1178. Det er et imponerende bygningsværk, der er under renovering. Skråt overfor ligger der en bar, så jeg snupper en fadøl. Nu går caminoen ud i et beboelseskvarter med brunkulslejligheder på den venstre side. Jeg går lidt forvildet rundt, da den næste gule pil ikke er til at se. Tre unge mennesker leder også. Vi kommer i snak, og – viser det sig, vi skal ind igennem en gårdsplads, hvor pilen er.

Antje, Gertrud og Herman bliver mine caminovenner de næste to dage. Herman er katolik, og derfor interesseret i de kirker, vi passerer. Det er helt ok for mig. I den næste landsby går vi ind i kirken og tænder et lys for vores kære, og dem der har det svært.

Dagens mål er Villafranca del Bierzo.

Det er blevet varmere, med masser af sol, så vandflasken bliver fyldt op, når det er muligt. Der synges og vittigheder fyres af. De vil godt lære engelsk bedre, og jeg vil meget gerne opfriske det tyske sprog. Vi når frem ud på eftermiddagen og overnatter på et godt herberg. Fælles spisning med god mad og vin. Næste morgen er vi tidligt oppe, så efter en god kop pulverkaffe og daggamle flutes med tomat, beslutter vi os for at gå op til Pradela, i stedet for at følge hovedlande-vejen. Det viser sig, trods anstrengelserne, at være en god beslutning. På toppen, med udsigt ned til landevejen og broerne, får jeg et følelsesflip, der udmønter sig i en single motorcykelulykke i Grækenland, hvor mit liv kunne være endt. Det går nu nedad til Trabadelo, som vi når først på eftermiddagen. Her gør vi ophold og tømmer rygsæk-kene for lidt spiseligt.

Nu går det rask mod vores dags mål, som er La Faba. En smuk tur med skov og flotte udsigter. Nu begynder også en ny lugt at pirre i næsen. Vi giver derfor vejen navnet Cattle Road (Kvægstien). Det både lugtes og mærkes, når vi hopper og danser imellem kokasserne. Ved den gamle jernby Las Herrerías, møder vi udfordringen op til O Cebreiro. Fra landevejen går det nedad til dalbunden, hvor den hårde stigning ad en dårlig stensti fortsætter opad.

Galicien

Vi når frem sidst på eftermiddagen, trætte men glade. Efter en god aften med mad og vin ad libitum, siger jeg tak for et par gode vandredage med vennerne, det var skønt at følges ad. Næste morgen ligger tågen tæt i dalen, så de første kilometre er kolde. Da jeg når højere op ligner tågen nærmest en sø. Det ser flot ud, nu da solen er kommet frem. Der er cirka otte kilometer til O Cebreiro, men det er en brat stigning, så der bliver holdt flere hvil. Da jeg når frem sammen med et mexicansk ægtepar, viser det sig at være et flot historisk sted, med en god atmosfære og en interessant historie. Der er ikke plads på herberget, så det er nedtur, da jeg godt vil studere byen nærmere. Der er et hostel neden for herberget. Det bliver mit held, for udenfor står rådvilde norske Ann-Mari. Jeg spørger om, vi ikke kan tage et dobbeltværelse. Det er hun med på, så for 22 euro checker vi ind sammen. Galant overlader jeg sengen ved vinduet til hende.

Hun bliver mig en god caminoven videre frem. På min videre vandring møder jeg mange dejlige mennesker, bl.a. Ray fra Wales, Brian fra Århus og Eric fra Schweiz.

Med mange smerter i fødderne, specielt den venstre, pga. en tidligere rygoperation og efterfølgende følelsesforstyrrelser, må jeg opsøge hospitalet i Melide. En sød sygeplejerske gør, hvad hun formår, for at lindre smerterne ved at suge vablerne ud på trædepuden og de tre midterste tæer. Forbundet går jeg videre til Ribadiso og lider ad H til. Da jeg når frem, kommer Ray med en fadøl til mig og udtaler: Du er sgu da en bloody viking.

Santiago

Da vi når Katedralen, smider vi os med oppakning midt på pladsen og ønsker hinanden tillykke.

Solen skinner og vi er alle bare så glade, så

der er fuld forløsning. Der bliver taget fotos og udvekslet mail-adresser. Vi går samlet til pilgrimskontoret, der ligger tæt på, og stiller os i køen op ad trappen. Jeg viser mit pilgrimspas med alle stemplerne frem. Det bliver studeret grundigt og jeg får et smil og et "well done".

Det er en dejlig følelse at stå med det gule bevis i hånden, så jeg køber for en euro et lille rør til at opbevare det i, det skal jo ikke blive krøllet. Sammen med Ann-Mari og Christina indkvarterer vi os på et hostel i samme gade, hvor beviset blev udstedt. Næste dag kl.12.00 går vi til messen i katedralen. Det bliver en følelsesmæssig en stor oplevelse. Om aftenen har vi aftalt at spise en afskedsmiddag, da vi hver især skal hjemover. Der bliver serveret pulpo (blæksprutter) og andet godt. Vinen løser op, så snakken går livligt. Næste dag flyver jeg via Madrid til Billund.

Der var mange grunde til, at de mennesker, jeg mødte på Caminoen, havde valgt at vandre til Santiago de Compostela, men fællesskabet var udfordringen. For mig blev det en stor oplevelse både på det indre og fysiske plan. Det at opleve fællesskab, åbenhed, varme, nærvær, omsorg og følelsen af, at alle var i samme båd.

Følelsen af frihed er en indre tilstand, som omgivelserne reelt ingen indflydelse har på. Det er min bedste overbevisning, at er man ærlig mod sig selv, og derfor gør det, man føler er rigtigt, så er der ingen fare for at frihedsfølelsen forsvinder. Pilgrimsturen blev en del af mig.

I 2009 går jeg en ny Camino, så skal der igen lyde et BUEN CAMINO.

Camino Sanabrés

Denne rute er en udløber af den lange seje camino fra Sevilla – Ruta de la Plata, Sølv-ruten – som traditionelt er løbet sammen med Camino Francés i Astorga og derfra er gået til Santiago. I stedet går Camino Sanabrés sin egen vej syd for den franske vej og passerer her den monumentale by Puebla Sanabria, der har givet ruten sit navn. Caminoen går gennem provinsen Zamora, der er en del af det autonome område Castilla-León og derfra ind i Galicien, hvor den går gennem hovedstaden af samme navn i provinsen Ourense før den går ind i provinsen A Coruña, hvor Galiciens hovedstad, Santiago de Compostela som sædvanligt er vandringsens mål.

Artiklen tager udgangspunkt i to vandringer fra Zamora i marts-april og igen i august 2008.

Af Henrik Friediger

Starten og tilegnelsen af en god rejsefører

Det er i princippet let at komme fra Madrid til Zamora. En fredag eftermiddag i marts kan det dog volde problemer. Jeg tog som sædvanlig metroen fra lufthavnen til den store jernbanestation Chamartín, men selvom der var flere tog i løbet af de næste par timer, var alt udsolgt. Jeg måtte derfor finde ud af at komme til kæmpebusstationen Estación Sur de Autobuses og tage en bus derfra. Tiden og prisen er den samme, men der skulle tænkes og handles hurtigt. Næste gang tror jeg, jeg køber en togbillet hjemmefra.

I Zamora overnattede jeg i refugiet, der er nyt og pænt. Jeg mødte et par pilgrimme, der havde vandret hele vejen fra Sevilla, og som nu efterhånden følte sig noget slidte.

Næste morgen gav jeg mig god tid til at kigge mig om i byen. Besøgte Santiago-kirken med to Santiago-statuer i højaltret – nederst den ydmyge pilgrim, øverst den aggressive mauerdreber – og domkirken, som bestemt også er et besøg værd. Her fik jeg mit første stempel i pilgrimspasset og begav mig i retning af Santiago, der ligger knap 400 kilometer mod nordvest.

Vejen ud af byen er kedelig og kompliceret. Man skal i hvert fald ikke følge de gule pile, for så véd man ikke, hvor man kommer hen. Jeg måtte flere gange gå tilbage for at finde den rette vej, der ganske simpelt er den lige asfalterede vej forbi alle automobilforretningerne. Den første landsby hedder Roales. Derfra fra man kan fortsætte ad en markvej, ah, rigtig camino!

Første overnatning efter kun sytten kilometer i Montamarta. Refugiet ligger lidt isoleret ude ved landevejen. Her mødte jeg først tyske Peter og franske Patrick. Talte med Peter. Han havde spist frokost med Patrick på en restaurant lidt nede ad vejen. Jeg spurgte ham, hvilket sprog, de talte sammen på. Svaret var ”engelsk”. Men jeg fandt hurtigt ud af, at det ikke var et sprog, nogen af dem mestrede. Jeg talte derfor tysk med Peter og fingersprog med Patrick.

De sidste lyse timer brugte jeg til at finde en ermita, som er omtalt i det materiale, jeg havde printet ud fra Mundicaminos hjemmeside. Jeg fik set meget, men ingen ermita. Den fandtes slet ikke. Ikke der i nærheden i hvert fald. Hvor jeg dog manglede en rejsefører! Peter havde en tysk fra forlaget Rother over hele Via de la Plata. Den fik jeg lov til at kigge i. Og den var glimrende, gode kort og informationer.

Hospitaleroen havde tegnet et kort, der viste, at man den næste dag kunne spare en hel dags vandring ved at gå direkte til Tábara i stedet for via Granja de Morerueta. Det ville være en tur på 33 kilometer i stedet for 20. Men okay, det gjorde jeg. Jeg vil imidlertid ikke umiddelbart anbefale det. Vejen var for det meste kedelig og overvejende langs landevejen. Den var naturligvis ikke markeret.

Da jeg kom til Tábara, fandt jeg ud af, at både Peter og Patrick havde gjort det samme. Patrick mødte jeg endda i den udmærkede restaurant Vianco i Pazuelo de Tábara syv kilometer før selve Tábara. Peter havde blaffet noget af den kedelige vej.

Refugiet i Tábara er udmærket, og det er det næste i Santa Croya de Tera også. Det

er opkaldt efter værtinden Anita. Hendes mand hedder Domingo og de er et behageligt bekendtskab. Domingo fremstiller selv den vin, han serverer, og den er udmærket. I opholdsrummet ligger der et par guider på forskellige sprog, bl.a. den tyske røde. Jeg lånte den og læste om de kommende dages etaper på en bæk i solskinet ved floden Tera. Fik lyst til at tilegne mig den, men holdt mig dog på dydens smalle sti og lagde den pænt tilbage.

Næste dag var målet Rio Negro del Puente. Peter ventede på mig og vi fulgte ud af byen. Jeg blev lidt forundret over den selvfølgelig, som han sluttede sig til mig med, men han var hyggelig, så jeg kunne ikke få mig selv til at meddele ham, at jeg egentlig helst gik alene. Han tog mig for givet på en så indforstået måde, at jeg savnede modet til at sige fra. Og så vil jeg da gerne indrømme, at hans selskab ikke var helt ringe, om end en smule uinspirerende og trættende – ikke mindst fordi al kommunikation skulle foregå på tysk, som jeg godt nok taler udmærket, men som blander sig med det spanske, som jeg uafsladeligt måtte oversætte til og fra det tyske.

Allerede efter et par kilometer kan man se én af de ældste statuer af Santiago i en portal ind til kirken i Santa Maria de Tera. Den skulle være fra det elvte århundrede, men fremtræder skuffende restaureret.

Ruten videre frem følger floden, krydser en dæmning og fortsætter langs en opdæmmet sø, som godt kunne have fristet mig til en dukkert, havde det ikke været så blæsende og støvregnende.

Refugiet i Rio Negro er den rene luksus. Her stødte en spansk kvinde og hendes

smækfede søn på omkring de tredive til sel-skabet. De boede vist i Tyskland og sønnen kunne tale flere sprog, men virkede noget småbarnlig i sin kommunikation med moderen. Jeg forestillede mig, at hun havde taget ham med for at han skulle vandre nogle kilo af sin enorme korpus, men det var helt sikkert ikke et fælles projekt. Han sad på sengekanten og gnaskede fed ost i sig, mens han jamrede sig over sine ømme fødder.

Næste morgen så jeg fra refugiets balkon mor og kæmpesøn stige på en bus. Peter mente at vide, at de skulle til en større by for at købe nye, større støvler til sønnen. Jeg var den sidste, der forlod refugiet for at gå over pladsen til baren for at spise morgenmad. På et bord lige ved udgangen lå den røde, tyske rejsefører over Via de la Plata. Mit hjerte hoppede af glæde. Det var en gave fra caminoen til mig, var jeg sikker på, og stak den i lommen.

Fra Rio Negro er der både for kort og for langt til refugierne. For kort er de ca. ti til Mombuey og for langt de næsten fyrre til Lubián, så et alternativ er at lade sig indlogere hos Therese i den lille landsby med det imponerende navn Palacios de Sanabria. Man er hurtigt i markedsbyen Mombuey med en kirke med et meget specielt slankt tårn og derfra er der et pænt stykke at van-

dre fra landsby til landsby. Ikke et specielt smukt landskab, men pæne små landsbyer, hvor der desværre mangler muligheder for at få noget at spise og andet at drikke end vand fra en kilde.

Jeg gik stadig med Peter. Vi talte om løst og fast. Om hans nye hofter, som han havde fået indopereret siden sin sidste camino for fem år siden. Imponerende præstation af både lægekunsten og ham at blive i stand til en camino med en krop fuld af reservedele. Jeg fik ham også til at fortælle om en tidlig barndom under verdenskrigen og om faderen, der havde været i russisk fangenskab, og var kommet hjem som et ødelagt menneske. Men helst ville han tale om trivialiteter.

Caminoen følger en motorvej, der er anlagt langs en landevej. På et tidspunkt var vi blevet så sultne, at vi tog en lille omvej om et rustikt spisested, der mest blev besøgt af lastbilschauffører og bygningshåndværkere. Det er tit gode spisesteder, og dette var ingen undtagelse. Restauranten ligger ved en benzintank i nærheden af landsbyen Entrepeñas og lige op ad Venta de Robleda.

I den næste landsby, Asturianos, er der en finere restaurant. Vi kiggede indenfor for at skylle middagen ned med endnu en dansk-vand og fik en udsøgt uvenlig betjening.

Terese driver ikke et refugium, men en slags primitivt hostel. Jeg fik mig et enkeltværelse og isolerede mig efter et varmt bad med en gang meditation, der dog blev forstyrret flere gange af, at en eller anden åbnede den ulåselige dør og måske, måske ikke ville mig noget. Da jeg efter en times tid igen søgte selskab gik jeg ud på den overdækkede terrasse, der nærmest har karakter af en endnu ikke færdigbygget etage af huset. Peter sad i

en hængesofa. Jeg spurgte ham, hvad det var for en aktivitet, der havde været under min meditation. Jo, den spansk-tyske kvinde og hendes fede søn var kommet. Efter deres støvleindkøb havde kvinden opdaget, at hendes røde rejsefører var blevet væk. Hun var kommet i tanke om, at hun vistnok havde lagt den på et bord i refugiets underetage i Rio Negro. Hun havde telefoneret dertil, men dér havde den ikke været at finde. Hun havde derfor fået den tanke, at Peter eller Patrick havde taget den, og derfor var hun og sønnen taget til Palacios for måske at finde den der. Men da hverken tyskeren eller franskmændene af indlysende grunde vidste noget, havde de forstyrret mig for at spørge, om jeg kendte noget til den forsvundne rejsefører. Nu havde hun så lånt Peters eksemplar og var gået ned i landsbyen for at tage fotokopier af resten af ruten.

Jeg gjorde gode miner til slet spil. Med kopier af bogen havde hun, hvad hun havde brug for. Og jeg behøvede ikke at have dårlig samvittighed over at have modtaget den gave fra caminoen, som jeg i første omgang – og stadigvæk – betragter min udgave af rejseføreren som. Det er naturligvis en adfærd, som kan diskuteres såvel ud fra et moralsk som et kriminelt synspunkt, men allerede, da beslutningen blev taget dér i hængesofaen, var den uigenkaldelig. Ellers måtte jeg jo have gået til bekendelse over ikke blot at have taget bogen fra bordet, holdt besiddelsen heraf hemmelig hele dagen (måske lidt dårlig samvittighed?) og ikke straks, da sagens rette sammenhæng var gået op for mig, havde gjort det eneste rigtige: sagt, at den havde jeg skam snuppet ud fra en uskyldig idé om, at det var en bog, som en eller anden tysk pilgrim engang havde glemt og som nu bare lå der og ventede på at blive taget og brugt. Jeg

har senere tænkt, at jeg jo kunne have fået fotokopierne, som kvinden snart efter kom hjem til Thereses hostel med, og have givet bogen tilbage til den rette ejerkvinde, men det faldt mig ikke ind i situationen. Jeg følte den hurtigt fastlåst og vejen tilbage umulig at vandre uden at tabe mere ansigt, end jeg var parat til.

Galicien nærmer sig

Jeg fortsatte næste dag, stadig i selskab med Peter, der i den store turistby Puebla de Sanabria med den imponerende borg og kirke, bygget på en bakketop, fik studset sit skæg og Schnurrbart vederlagsfrit hos en venlig barber. Da jeg var ved at blive godt træt af min følgesvend, gik jeg fra ham, men jeg for vild før vi nåede Requejo og endte oppe i bakken blandt en flok køer med ejendommeligt snoede horn. Da jeg endelig fandt landsbyen, sad Peter og ventede på mig på en bænk. Vi gik ind på restaurant Mar Rojo – det betyder Det Røde Hav, men på spansk udtales det, så navnet kan forveksles med Marokko.

Det var i øvrigt i Requejo jeg genoptog min camino i august, så de næste 150 kilometer af ruten har jeg passeret to gange. I august blev jeg kørt til Mar Rojo af min ven Manuel, som jeg havde tilbragt nogle dag sammen med i hans fødelandsby, der ligger omkring hundrede kilometer derfra. Det meste af dagen havde vi brugt på at vandre rundt om en bjergsø, Lago de Sanabria, der er et yndet udflygtsmål og et dejligt sted at vandre og derefter tage sig en forfriskende svømmetur. Hermed anbefalet.

Med Peter fortsatte jeg til hostallet i Pador-nelo, der ligger lige efter den tunnel, der går gennem et bjergpas. Man kan vandre op over passet og derved undgået tunnelen,

men den oplevelse har jeg stadig til gode, på trods af at have vandret stykket to gange. Vejen derop er godt nok smuk, som den stiger med den brusende flod stadig længere nede i dalen, men samtidig ganske anstrengende, så i hvert fald jeg har fået stigning nok.

På hostallet i Padornelo havde også Patrick indlojeret sig og vi nød en kødfuld, nærmest blodig, middag sammen i hostallets restaurant. Patrick fik lov til at vælge vinen. Det var han eminent til.

På augustturen, der som nævnt startede i Requejo, overnattede jeg i Lubián, der er den sidste landsby, inden det går opad mod det pas, Puerto de A Canda, der markerer grænsen mellem de to autonome områder og således indgangen til Galicien. Vejen til Lubián er god. Man passerer landsbyen Acebeiros med mange seværdige huse og

en gammel vandmølle og passerer en lille flod over en romansk bro. Her gjorde jeg i august ophold og fandt en passage ned til floden og fik mig en kølig dukkert, hvilket skræmte de pænt store foreller, der havde stået i strømmen under broen, væk. De kom ikke tilbage den halve time eller mere, jeg opholdt mig på stedet.

Da jeg ankom med Peter til Lubián, meddelte jeg, at jeg havde fået ondt i det ene knæ, hvilket også var i overensstemmelse med sandheden. Jeg ville derfor tage en taxa op ad bjerget og gå fra toppen ned til næste by, A Gudiña, der er den første rigtige by i Galicien og samtidig et trafikknudepunkt. Ideen var nu også på en elegant og upåfaldende måde at blive fri for at vandre videre med Peter. Men den virkede ikke. Han ville skam gerne splejse til en taxa. Det var nu lettere sagt end gjort. Der er godt nok en taxa i Lubián, men han var vist lige kørt

med en pilgrim, Patrick? Og selvom vi ventede og ventede og den rare bagerkone gentagne gange prøvede at telefonere til ham, lykkedes det aldrig at få fat i ham. Det endte derfor med at bageren efter sin rundering til de omliggende landsbyer og huse forbarmede sig over os og mod betaling kørte os op over passet til Vilavella, hvor han satte os af ved hostallet, der også er restaurant. Derfra vandrede vi ad landevejen til A Gudiña mens jeg gik og funderede over, hvordan jeg så kunne blive af med Peter, nu jeg ikke havde mod til at rent ud at meddele, at jeg fra nu af helst ville vandre alene.

I august vandrede jeg fra Lubián til A Gudiña ad caminoen og opdagede, at det havde været en fejl at lade sig transportere i bil og fortsætte ad landevejen fra Lubián til A Gudiña, som Peter og jeg gjorde i april. Caminoen er godt nok noget stejl, men grøn og fuld af bløde stier omkranset af lave egetrær.

Galicien

På toppen af A Canda er der sten, der markerer indgangen til Galicien. De er nu slemt medtaget af hærværk, forstå det, hvem, der kan. Jeg satte mig og læste i Johannes-evangeliet, det andet kapitel, hvor Jesus laver vand til vin. Jeg gør det omvendte.

Caminoen videre ned mod A Gudiña er langt skønnere, end landevejen. Landskabet er øde og barsk og man passerer små, skønne landsbyer og en enkelt ermita. Endnu engang fik jeg bekræftet, at man altid skal vælge caminoen frem for landevejen – også selvom den sommetider er stejlere og længere.

To gange har jeg overnattet i den udmærkede refugium i A Gudiña. Da jeg kom der

første gang, blev jeg modtaget af Jacobus, der er en nærmest manisk flamsk belgier, og hans australske følgesvend, Jim. Det var en stor befrielse for mig at kunne tale engelsk efter dages anstrengende tysk konversation. Vi havde en nærmest festlig aften på Oscar, hvori også Patrick deltog. Den gode Patrick havde taget en taxa helt til A Gudiña, var gået til lægen med sine ophovne fødder og havde fået besked på at stoppe sin vandring med det samme. Det gjorde han nu ikke. I stedet spiste han kodeinpiller, som tog smerterne.

Og så gjorde han som jeg den næste dag – tog toget til den næste landsby med refugium, Laza. Nu ligger togstationen i Laza godt nok elleve kilometer udenfor byen, men det var ikke faldet billetselgeren på stationen i A Gudiña ind at fortælle en sådan ubetydelig detalje.

Peter ville eller kunne heller ikke gå de godt 33 kilometer til Laza, men ville på den anden side heller ikke tage toget. I stedet fik han mig til at bestille et værelse til sig på et casa rural i den eneste landsby af næneværdig størrelse på ruten, Campobecerros. Så i A Gudiña sagde jeg pænt farvel til Peter og så ham først den sidste dag i Santiago, da jeg var på vej hjem til Danmark efter at have ligget syg i seks dage.

I august gik jeg så ruten fra A Gudiña til Laza, og jeg må på det kraftigste advare mod at springe denne rute over! Den er ganske flot som den slynger sig ad øde bjergstier gennem de bløde bjerge med udsigter til opdæmmede søer og landsbyer på den anden side. Indimellem får man et glimt af jernbanen, der for det meste er skjult i tunneller, der er gravet ud i bakkerne.

Refugiet i Laza er et af de der refugier, som nærmest er den rene luksus. Der er en del af dem på denne camino. Juntaen i Galicien, der står som bygherrer, har givet forskellige arkitekter mulighed for at bygge flere meget forskellige små arkitektoniske mesterværker.

Turen fra Laza er helt forskellig fra turen til Laza. De første syv kilometer til Tamice-las går gennem en frugtbar dal, men derfra går det stejlt opad med en stigning på godt 400 meter til den meget originale galiciske landsby, Albergueria, der, som navnet antyder, i middelalderen var et overnatningssted, men som nu har den spektakulære bar, hvor de passerende pilgrimme opfordres til at skrive deres navn på en venusmuslingeskal, der straks bliver hængt op i loftet eller på væggen, hvor der nu er plads. Værten hedder Luis og er en rolig, nærmest lidt hippieagtig fyr i halvtredserne, der stille og roligt serverer, hvad du ønsker dig.

Næste stop er den forvoksede landsby, Vilar do Barrio. Caminoen går et langt stykke oppe i højderne. I april blomstrede de to-tre meter høje lyng. Til gengæld var refugiet i Vilar do Barrio lukket. Tankpasseren på torvet, som normalt udleverer nøglen, kunne blot fortælle, at borgmesteren egenmægtigt havde lukket refugiet fordi kommunen og provinsen ikke kunne blive enige

om, hvem, der skulle betale for rengøringen af huset. Og det var i hvert fald ikke kommunen.

Så jeg måtte fortsætte yderligere femten kilometer til det rustrøde refugium i udkanten af den lille by, Xunqueira de Ambía, hvor også Jacobus, Jim og Patrick overnattede. Sidstnævnte havde sparet sine ødelagte fødder og taget en taxa det første anstrengende stykke fra Laza op til Albergueria. Sikke en måde at klare sin camino på med kodein og taxa. Men – naturligvis – enhver klarer caminoen på sin måde. Og hvem tænker ilde herom og kaster den første sten?

Men i august var det luksuriøse refugium i Vilar do Barrio åbent og bestyret med en overdådig properhed af en rar kvinde fra Columbia, som jeg desværre ikke husker navnet på.

Fra Vilar til Ourense er der 35 kilometer. Turen går først over flade majsmarker, der går over i bakkede strækninger med de typiske galiciske stier indrammet af stensætninger og højere op i mere ufrugtbare områder, hvorfra der ofte er vid udsigt. Turen til Xunqueira de Ambía var for kort til en dagsmarch, så i august fortsatte jeg de resterende tyve kilometer til Ourense.

De første ti kilometer går ad sparsomt trafikerede asfaltveje fra landsby til landsby – de fleste med en lille bar, mens de sidste ti går gennem kedelige industri- og forstadskvarterer.

Refugiet i Ourense ligger lidt oppe over byen i et gammelt kloster, mens selve byen ligger i en gryde på begge sider af floden Miño. I august var der stegende hedt og ikke en vind rørte sig, så jeg orkede ikke at gå på sightseeing efter en lang dags vandring og nøjedes med at spise aftensmad med nogle andre pilgrimme på restauranten lige overfor.

Da jeg passerede Ourense i april indlogerede jeg mig på et beskedent hostel og holdt en pausedag. Der er rigeligt at se på i det monumentale centrum, og man kan nyde det kontemplative liv ved floden, der krydses af flere smukke broer. Katedralen er kæmpestor og imponerende og indeholder flere kapeller med Santiago-figurer og –malerier.

Det var sikkert i Ourense, jeg i april reddede mig det maveonde, som tvang mig til at opgive min videre vandring. Jeg havde ellers taget bussen de første –troede jeg – kedelige kilometer til Bousas. Herfra er der små ti kilometer til Cea, hvortil jeg ankom med kraftige mavesmerter, som jeg prøvede at tæmme med en lækker gang pulpo. Jeg fortsatte ad omvejen til Monasterio de Oseira, som er et kloster af uhyre dimensioner, der efter at have været forladt og overladt til en langsom, men sikker nedbrydning, igen er blevet beboet af et fåtal munke og nu er et yndet udflugtsmål. Jeg fik to rundvisninger. Først med en skoleklasse og derefter alene sammen med en kvindelig tysk pilgrim og en udmærket guide. Jeg kunne knap nok nyde de storslåede sale, scriptoriet med de snoede søjler og statuen af den feminint dansende Santiago; kunne dårligt hænge sammen. Og bare tanken om at skulle overnatte på klostrets beskidte refugium, der stank af mug og hvor vandet glinsede i de metertykke fugtige mure, var umulig.

Jeg måtte videre og fik fat i den lokale taxa, der kørte mig til refugiet i Castro Douzón, hvor jeg rystende tog et bad, men heller ikke kunne finde ro til at være. Heldigvis gik der en bus til Santiago ved halvottetiden. Jeg fik booket mig et hotelværelse og hoppede på bussen og lå på tre forskellige hoteller de næste seks dage mens jeg ventede på, at den medicin, jeg havde fået ordineret hos lægen på sundhedscentret, skulle virke, så jeg kunne tage tilbage og fuldende min camino.

Det lykkedes ikke. Dagen før, jeg skulle flyve hjem, gik jeg på apoteket og bad om noget stoppende medicin. Apotekereren analyserede først min lægeordinerede og kunne oplyse, at den skulle tage smerterne og regulere tarmfloraen, men ikke stoppe noget som helst. Derfor havde den ikke været til megen nytte. En flyvetur hjem med en konstant løbende mave var ikke rar at tænke på. Men apotekerens medicin hjalp. Efter to tabletter og to timer var maven totalt følelsesløs. Og det holdt sig de følgende tre dage. Næste gang tror jeg, jeg nøjes med apoteket

Fra Ourense til Santiago

Det var en tidlig søndag morgen, jeg i august gik ud af Ourense. Der var stille i byen. De sidste natteravne fik burgers på baren, hvor jeg fik mig en kop morgenkaffe. Jeg havde ikke travlt og gik lidt rundt omkring katedralen for at nyde det store bygningsværks dimensioner. Et par gange stødte jeg ind i Ramón, som jeg havde mødt af og til siden Lubián, og det endte med at vi i tavs overenskomst slog følge opad de stejle stier, der på den anden side af floden snart udgjorde caminoen. Der er to veje ud af Ourense og de mødes først efter omkring tyve kilometer i Casa Novas lige før Cea. Vi havde valgt

varianten til højre og den er anbefalelsesværdig, en forbløffende smuk tur, nærheden til storbyen taget i betragtning.

Ramón er en videnskabsmand midt i trediverne, der er optaget af sin forskning af gener, der har betydning for udviklingen af skizofreni. Så optaget, at han ikke har tid til at stifte familie. Der er altid noget på laboratoriet, der er vigtigere. Han læser naturligvis engelsk og forstår også lidt. Men tale det, kan han ikke. Det passede mig nu meget godt, så fik jeg lejlighed til at bruge mit spanske, mens vi talte om caminoen, historien versus myterne og om at orientere sig og være et ordentligt menneske i den moderne verden. Hvad ellers?

Vi ankom som de første pilgrimme til refugiet i Cea kun for at finde ud af, at det var totalt optaget af en dansetrup, som deltog i en festival i byen samme weekend. Surt. I stedet kunne man overnatte i det lokale polideportivo – landsbyens sportshal. Vi fik kapret os hver en af de slatne skummadrasser og anbragt os i en sal sammen med en masse andre pilgrimme, der efterhånden ankom i stort antal. Ramón mistede nu lysten til at blive, og besluttede sig for at fortsætte ad omvejen til Oseira-klostret, som jeg bestemt ikke havde lyst til at gense.

Forinden gik vi dog ud og spiste pulpo på landsbyens udmærkede restaurant i selskab med et par andre pilgrimme. Her mødte vi værten fra refugiet, som jeg havde talt med i april og derfor kendte. Han kunne fortælle, at det var borgmesteren, der havde bestemt, at refugiet skulle bruges til andet formål, og at det var det samme hvert år. De borgmestre er vist små konger i landsbyerne!

Dagen efter gik jeg kun de fjorten kilometer til Castro Douzón. Denne rute går først ad små landeveje og passerer flere små landsbyer indtil den krydser en nyanlagt motorvej og går gennem nyplantet nåleskov og mere øde strækninger med lav bevoksning af gyvel og enebær.

Refugiet i Castro Douzón består af et par nyopførte baraklignende huse af tynde plader. Lige før jeg ankom, begyndte det at regne. Det var derfor, jeg besluttede mig til at blive. Jeg havde i min ukuelige optimisme ikke medbragt nogen form for regntøj. Det eneste, jeg havde, var en superlet jakke, som jeg havde købt i Decathlon, hypermarkedet kun med sportsudstyr, som findes udenfor de fleste store byer i Spanien. Den skulle kunne afvise lidt regn. Men ville slet

ikke kunne holde mig tør, hvis det rigtigt begyndte at regne. Som på denne dag. Naturligvis var jeg sluppet for at bære på regntøjet indtil nu, men det var nu ærgerligt. Jeg tænkte på at få fat i en plasticsæk og klippe huller til hoved og arme. Det kunne jeg sikkert få nede på baren i byen. Næppe var tanken tænkt, før en af mine medpilgrimme skulle til at smide en kæmpeplasticpose ud. Den fik jeg, rev ganske forsigtigt de nødvendige huller og var straks i besiddelse af en regnfrakke. Det var dog blevet for sent til at tænke på at gå videre, men nu kunne den bare komme, regnen!

Den næste dag var det imidlertid opholdsvejr, så plasticposeregnfrakken blev kun brugt til en tur ned på restauranten om aftenen.

Der er knap tyve kilometer til det arkitektonisk interessante refugium i Laxe. Der nåede jeg til allerede ved halvtolvtiden, så det var endnu ikke åbent, og jeg fortsatte og endte efter 34 kilometer et mærkeligt sted ude i det galiciske landskab på et refugium tre kilometer ad en omvej uden for Bandeira.

Den første del af ruten fra Castro Douzón er der ikke specielt meget ved. Den følger den ret befærdede landevej, men snart går den over i små asfaltveje, der snor sig langs vandløb og bløde bakker, krydser den lokale jernbane – det er den samme, som jeg allerede havde taget fra A Gudiña til elleve kilometer udenfor Laza i foråret, og som et helt usædvanligt ingeniørarbejde, der strækker sig fra Zamora til Santiago via Ourense, er 452 kilometer lang og har ikke mindre end 182 tunneler. Banen hedder Sierra de la Culebra og var, da den blev anlagt i 1950'erne, med til at åbne det tilbagestående Galicien

mod resten af Spanien. En dag vil jeg tage hele turen bare for at opleve den. Men nu var den bare en del af det landskab, caminoen, og derfor også jeg, gik igennem.

Fra Laxe til Bandeira er caminoen flere steder spærret, fordi de bygger en ny motorvej. Det tvinger pilgrimmene op på landevejen, hvilket ikke er specielt spændende. Jeg købte ind i Bandeira fordi der intet skulle være at få på refugiet ude i midten af ingenting. Det var der heller ikke. Jeg blev modtaget af en kvinde, der havde til opgave at vise en tilrette og modtage overnatningsgebyret på tre euro. Hun var der sammen med sine to småbørn. Ellers var der ingen.

Det er ellers et stort tænkt sted. Refugiet ligger ved indgangen til en nedlagt campingplads med hytter, boldbaner, svømmepøl og alt hvad hjertet begærer i den retning. Men da det ligger langt fra alting, har det ikke kunne tiltrække det nødvendige klientel. Det er sikkert gået bankerot. Bygningen, refugiet ligger i, ligner nærmest en hotel. Man sover på dobbeltværelser med eget bad og toilet. Blot er alt undtagen de rå senge med madrasser fjernet. Ingen møbler overhovedet. Ikke engang et spejl på badeværelset – eller noget andet sted i den forsømte bygning. Til gengæld var der masser af varmt vand til at fylde i badekarret. Og sikke en stilhed.

Fra Bandeira er der nogle og tredive kilometer til Santiago. Dem besluttede jeg mig for at vandre på den dag, der således blev den sidste på denne camino. Jeg vandrede ud i det første daggry under en helt vidunderlig morgenhimmel. Plasticposen havde jeg efterladt på refugiet. Måske kunne en anden pilgrim bruge den i en snæver vending.

I modsætning til den franske vej er denne Camino Sanabrés skøn lige til det sidste. Fra Bandeira går vejen gennem bløde bakker med våde enge og marker med køer og passerer små typiske landsbyer. Et stykke af vejen fik jeg følgeskab af en lokal mand, der kunne fortælle mig, at en italiener havde købt et hus længere fremme. Da vi nåede derhen blev vi mødt af denne udlænding, der gav mig årets første fersken til at spise og prise på stedet og et par citroner til den videre færd. Han bød også på kaffe, men jeg skulle jo videre.

Det er ejendommeligt så lokalt klimaet er i Galicien. Nogle steder er landskabet øde og barsk, andre steder nærmest subtropisk med citron- og appelsintræer og palmer i haverne.

Ved Ponte Ulla går caminoen helt ned over den gamle bro før det går stejlt opad igen. Bilerne suser over en højt beliggende bro, der kan minde om broen over Vejle fjord. Helt nede ved floden er der nærmest en jungleagtig vegetation. En kvinde kom ud af et hul i løvet med en fyldt vandflaske og fortalte mig om en helt speciel kilde, hvor jeg naturligvis gik ind og fyldte min flaske.

Når man igen kommer op ad den stejle flodskrænt, går caminoen gennem en fyrreskov, der synes at have en nærmest uendelig udstrækning. Eller også var jeg bare ved at blive træt. Ude af skoven får man øje på Pico Sacro, det hellige bjerg. Ifølge legenden var det her fra den hedenske dronning Lupa hentede de to vilde tyre, som blev spændt for vognen med Santiagos lig, og som derefter blev ganske fredelige og transporterede det hellige legeme til begravelsespladsen, hvor det senere blev fundet. Altså til Santiago de Compostela, Sankt Jakob af Kirkegården..

Vejen slynger sig igen gennem markerne og små landsbyer. Der er kun ti-femten kilometer til Santiago, men stadig landligt og fredeligt. Nærmere byen bliver landskabet mere bakket, og man mærker den stigende trafikintensitet omkring én mens man vander ad fredelige, små asfaltveje, der ligger i bakkerne omgivet af motortrafikveje, indtil man kommer til Ermita de Santa Lucia, hvorfra der er en små fire kilometers lettere anstrengende stigning gennem et fattigkvarter, indtil man får det første glimt af tårnene på katedralen. Et glædeligt syn. Langt mere storslået end den forkølede udsigt fra Monte do Gozo på den franske vej. Man ser ned mod byen med katedralen i midten. Bagved hæver sig grønne bjerge med rød- og hvidstribede kommunikationsmaster på toppen.

Så går det nedad mod broen over floden Sar og op igen gennem nogle af Santiagos pæneste forstadskvarterer. Allerede tidligt er husene holdt i den byggestil, der kendes fra byens historiske centrum. En sand fornøjelse at vandre disse sidste kilometer. En smuk velkomst

Alternativ

Som flere af de andre nyanlagte ruter er Camino Sanabrés et glimrende tilbud om en anden camino til Santiago. Den er mere bjergrig og dermed mere anstrengende end den almindelige Camino Francés og der er længere mellem faciliteterne. Der er (endnu?) ikke i alle landsbyerne skabt grundlag for at opretholde en butik eller en bar, men man kan alle steder få fyldt sin flaske med dejligt vand. Refugierne er meget forskel-

lige i standard, men specielt i Galicien, der står for godt 200 kilometer af caminoen, er der nærmest luksuriøse refugier, som dog lejlighedsvis kan være lukkede eller bliver brugt til andre formål. Tætheden af overnatningsstederne er heller ikke så stor som den efterhånden er blevet på den franske vej. Til gengæld er der (endnu?) ikke flere pilgrimme på vejene, end at der er plads nok til alle.

Vejene er overalt godt afmærket. I Galicien har man fået en billedhugger til at fremstille unikke afmærkningssten, der i sig selv er en oplevelse. Men en god rejsefører er ikke at foragte. Igen kommer informationerne på de forskellige internetsider til kort. De er irriterende upræcise og ikke opdaterede. Til gengæld kan man have glæde af den røde, tyske rejsefører. Den kan man få på forskellig vis. Fx købe den.

Der er flere fotos på www.caminodesantiago.dk

Hospitalero i Triacastela?

Har du lyst til at melde dig som hospitalero (medhjælper på refugiet) i en uge eller flere uger på pilgrimsforeningens venskabs-refugium i Triacastela, så henvend dig til foreningens kontaktperson Else Dupont på telefon:

7020 1011

eller via e-mail:

info@triacastela.net

Læs mere om refugiet på

www.Triacastela.net

Camino Levanten

Levanten er et historisk-geografisk begreb, der betegner et stort område i Nærøsten. De nuværende lande og områder, der tilsammen i vore dage svarer til Levanten, er Syrien, Libanon, Jordan og Israel samt Gazastriben og Vestbredden. Den "Levanten", som Ole Petersen her fortæller om, er imidlertid Camino Levanten - og den er noget helt andet.

Levanten - hvor solen står op ("levantarse" betyder "at stå op" på spansk) - dækker over to selvstændige regioner: Valencia i nord og Murcia i syd. Denne camino starter i Valencia, det meget frugtbare område, hvor citrusfrugter, oliven- og mandeltræer stortrives.

Af Ole Petersen

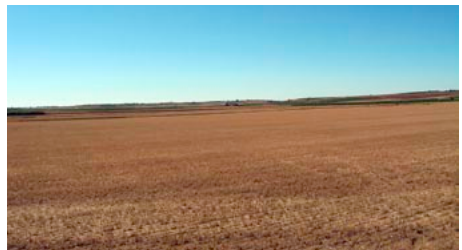
Den Spanske Stats Turistbureau havde opfordret mig til at holde et lille foredrag på årets rejsemesse i Bella Centret om min vandring på Via de la Plata fra Granada til Santiago de Compostela i 2007. Det gik fint derude, og som tak for hjælpen fik jeg blandt andet bogen Cami del Levant – de Valencia a Santiago, en fornem og professionel guidebog, men på spansk. Spansk er ikke lige det, jeg gør mest i og slet ikke det skrevne sprog. Lidt paradoksalt da jeg faktisk på det tidspunkt allerede havde gået Camino Frances, Via de la Plata og Camino del Norte, men som så mange andre havde jeg hurtigt lært at tale caminospansk og var stoppet der. Jeg kunne med brokker og fagter begå mig. De spanske høflighedsgloser udi hilsner kunne jeg i søvne, og hvis man bare sender dem af sted med et smil, kommer man langt, havde jeg erfaret.

At udfordre sig selv mere eller mindre, synes jeg, er et af fællestrækkene hos de pilgrimme, som jeg har mødt på mine caminoer, så hvorfor ikke. Jeg havde nydt min Via de la Plata, især fordi den var så øde, jeg havde kun mødt elleve pilgrimme på min 1200 kilometer lange udgave af den. Ikke fordi jeg ikke bryder mig om mennesker, men der et eller andet som tiltaler mig ved bare at rende rundt helt alene.

Så beslutningen blev taget og starten henlagt til primo september, så ville vejret også være med mig. Jeg var blevet slemt "stegt" på Via de la Plata, så jeg var specielt opmærksom på vejret.

Starten gik i Valencia, som ligger i Comunidad Valenciana. Turen går først nærmest stik syd, drejer så mod vest mod Albacete syd om Madrid, videre vest mod Toledo, Ávila, Zamora, Ourense og så frem mod Santiago de Compostela oppe i det nordvestlige hjørne af den Iberiske Halvø.

Den først dagsrejse var sat til 35 kilometer! Jeg havde ikke trænet alverden hjemmefra, det skulle nok gå, men da sommerens hede-bølge ikke havde forladt regionen, ja, den var såmænd forsidestof i aviserne, så fik jeg min sag for. Dag ét afstedkom så to megavabler på trædepuderne, men vabler kan jo punkteres, og de tørrer ind en dag. Dag to bød på 28 kilometer, et solstik samt en dehydrering – Dag tre blev tilbragt på hostel.

På benene igen fik jeg lidt skik på mig selv og struktur på min vandring, jeg var tilbage på sporet. Områderne jeg passerede var meget grønne, masser af citrusfrugter, æbler og rismarker sågar. Efter 130 kilometer trådte jeg ind i Castilla la Mancha og landskabet skiftede langsomt karakter. Stubmarker, alt var høstet, og de lå hele horisonten rundt og var så flade, at man troede, at vores planet var en stor stubmark. Og sådan var det i dagevis. Det var Don Quixote-land, og nu forstår jeg så godt, hvorfor han blev lidt vanskelig oven i hovedet. Ruten, jeg gik, fulgte mange steder en officiel Don Quijote-rute, og man blev da også ledt forbi vejrmøller, som havde overlevet den virkelighedsfjerne idealist, Don Quixotes, lettere vanvid og lanse. I byen El Toboso, hvor historiens forfatter, Miguel de Cervantes bliver hyldet og Don Quixotes elskede Dulcinea havde til huse, blev Don Quixotes tro tjener Sancho Panza også hyldet, men med spraymaling på husmuren - The Sancho Panza's are the real heroes of the world – stod der. Det kunne jeg kun nikkede bifaldende til. Sancho Panzas

livsvisdom lyder sådan: Har man først fået ord for at stå tidligt op, kan man godt blive liggende til middag.

Jeg traskede videre over højsletten La Mancha og fik den næste oplevelse fem kilometer før byen Tembleque. Jeg havde nu gået omkring 400 kilometer. Jeg gik inde på nogle jordveje, parallelt med en landevej et

par hundrede meter inde på en mark, da jeg øjnede en indhegning med et stort skilt med nogenlunde den her tekst: Prohibido pasaje- solo peregrinos, altså Adgang forbudt – kun for pilgrimme. Da jeg kom nærmere, så jeg, at der på den indhegnede grund var et halvt opført hus, to biler, tre granvoksne mænd i tempelriddertøj og med træsværd samt fjorten udmagrede hunde i alle størrelser fra Grand Danois til en halv Pekingeser. Jeg hilste pænt, og de flinke mennesker hilste tilbage med oplysningen om, at lige i år var jeg nummer 138, som passerede, og at der sidste år kun havde været 45 pilgrimme, som var kommet denne vej forbi. De fortalte, at de var vej at bygge et vandrerhjem og at hundene bare var for selskabs skyld. Jeg undrede mig lidt over, hvorfor det skulle være lige her, hvor der hverken var elektricitet eller vand, men måske jeg undrer mig for meget. Jeg spurgte til, hvor de selv lige boede, og de pegede på en underjordisk hule/hytte/udgravning med ventilation til det fri, som lå inde på deres matrikel. Jeg havde godt bemærket, at der lå en del af den slags i området, men havde ikke forestillet mig, at de var velegnede til beboelse. Vores lille møde sluttede af med at jeg fik en guldkæde med et kors – alt i plastic samt et buen camino. Et af de møder jeg altid vil huske med et rart smil på læben. Jeg stred videre og kom til den smukke by Toledo, en gang Spaniens hovedstad og videre gennem bjergrige områder og så ind i Castilla y León, hvor landskabet igen blev iført

farver - efterårsfarvede bakker og andet uro i horisonten, som stadig gemte på Santiago.

Afmærkningen, de gule pile var rigelige, der havde ikke været steder, hvor jeg sådan rigtig havde været i tvivl om, hvilken vej jeg skulle gå. De større byer udgjorde den største risiko, en enkelt overset pil og man kunne være

på afveje, men man kan jo altid gå tilbage og starte forfra – det er en god ting. Overnatningsfaciliteterne står ikke mål med kvalitet og udbud på Camino Francés, men jeg oplevede aldrig ikke at have tag over hovedet. Hostaller, hoteller, skoler, venteværelser, vandrerhjem, omklædningsrum, gymnastiksale – udbuddet var varieret, men jo nærmere jeg kom Galicien, des flere vandrerhjem dukkede op. En enkelt gang blev jeg purret af Guardia Civil, en eller anden havde set lys fra skolen, hvor jeg sov og de rykkede ud – de var ikke så vant til pilgrimme alle steder. Det mest generende var faktisk byfesterne, som det åbenbart var sæson for først på efteråret. Byfesterne varer jo et par dage i Spanien, og så kommer familien fra rundt omkring i Spanien. Alt er så udsolgt, og man må videre til næste by. På den konto har jeg måtte gå dagsrejser på mere end 50 kilometer et par gange.

Zamora bliver gået ind, den er et lille knudepunkt. Pilgrimme fra Via de la Plata og enkelte fra Camino Portugués samles der og skal beslutte, om de vil nordpå til Camino Frances eller videre mod vest ad Camino Sanabrés til Santiago, så jeg møder endelig andre pilgrimme. På de 738 kilometer fra

Valencia havde jeg med sikkerhed kun set én anden pilgrim, og det var ikke blevet til andet end en vinken, da han hastede forbi i min frokostpause i græsset. Siden kunne jeg bare følge hans fodspor, hvilket nu også var meget rart. Min plan var at forsætte ad Camino Sanabrés, den smukkeste strækning overhovedet i min caminoverden, og jeg glædede mig til at skulle op og gå under himlens tag ganske som i 2007, da jeg gik stykket første gang.

Jeg var på toppen de sidste 380 kilometer frem til Santiago. Byerne fløj forbi og bjergene svandt under mig. Jeg opdagede nye overnatningssteder, og jeg snuppede de to største bjerge, Padornelo og Portela de Canda på én dag og syntes, jeg var en fandens karl. Det var rart. Og der var pilgrimme omkring mig hver aften og enkelte i løbet af dagen.

Planen var at hvile ud og gøre mig i stand i refugiet i A Vedra femten kilometer før Santiago, men feberen, rusen greb mig og jeg gik i mål i Santiago de Compostela den. 9. oktober - Camino Levantens 1120 kilometer var gået ind.

Vi har alle vores favoritture, og skulle jeg gå en af mine caminoer en gang til, ville det blive Via de la Plata, men Camino Levanten var også en god oplevelse.

Hvis nogen skulle have fået appetit på den, så skal I være forberedt på, at det er vandring alene. Men prøv det! Hvis man ikke kan holde sig selv ud, kan man vel ikke forvente, at andre skal kunne.

Guidebogen: De Valencia a Santiago, Otra ruta a Compostela, Guía revisada y actualizada,

I.S.B.N.: 84-609-7167-8, 2. Edición, octubre 2005

En pilgrimsvandring fra Oslo til Trondheim

af Gitta Bechshøft

Efter at have anmeldt de tre guidebøger om den norske pilgrimsrute på santiagopilgrimmenes hjemmeside får jeg lyst til selv at prøve kræfter med turen. Efter nærlæsning af de tre guidebøger samt overnatnings-guiden laver jeg også en del research på nettet. Rutekortene fra bøgerne (se link) printer jeg ud i forstørret udgave og forsyner dem med noter om overnatningsmuligheder og anden praktisk information lige til at lægge i en plasticlomme (måske regner det rigtig meget?). Rygsækken med bøger og papirer oveni er lidt i den tunge ende, men bedre for meget end for lidt, indtil jeg ser hvordan forholdene er. Før afrejsen slutter min vandrekommerat, Mariefrancoise, sig til mig, og vi sejler sammen med Oslobåden til Norge.

Den 19. juni 2008 starter vores pilgrimsventyr ved milepælen nær Maria Kirkeruin i Oslo. Foran os ligger den 643 kilometer lange pilgrimsrute, der skal føre os over bjerg og dal i kongers og pilgrimmes fodspor til Sankt Olavs grav i Nidaros.

Terrænet byder på mange udfordringer, særlig hvad angår højdeforskelle, for selvom ruten i det store og hele følger parallelt med Europavej E6 nede i dalene, går den tit meget højere oppe. Vejret er lidt blakket, men vi er i højt humør. Det er en drøm, der går i opfyldelse. Vi regner med at klare turen på 5 uger inklusive omveje og afveje. Dagen i forvejen har vi haft et rigtig godt informationsmøde på pilgrimskontoret i Kirkegade hos Eivind Luthen, medstifter af den

norske pilgrimsforening og redaktør af pilgrimsbladet. Eivind deler gavmildt ud af sin viden og hjælper os med et par vigtige telefonopringninger.

Overnatningsmuligheder

Et par etaper længere fremme på ruten træffer vi en lille gruppe pilgrimme, som vi slår følgeskab med et stykke vej fremover. De kommer fra hele Norden. Hver sommer arrangerer pilgrimskontoret i Trondhjem en fælles vandring fra Oslo til Nidaros, fortæller de os. Synes man ikke om at vandre alene i dagevis eller har lyst til at tackle overnatningerne på individuel basis, hvilket kan være lidt dyrt, så kan man slutte sig til projektet på kortere eller længere strækninger. Prisen pr. dag er rimelig med mad og overnatning inkluderet. Ligeledes transport af bagage. En af deltagerne er en frisk dansk kvinde. Hun vil gå med hele vejen til Trondhjem.

Vores egne overnatninger klarer vi (tit med hjælp fra vores værtsfolk) ved at ringe frem og bestille plads. Prisen for overnatning i en camping-hytte eller et herbergs/bondegårds-værelse varierer fra 250 til 450 norske kroner. Det lykkes os for det meste at holde udgifterne på et rimeligt niveau, fordi vi er to om at dele. Mange steder på ruten finder man også rigtige pilgrimsherberger, hvor prisen for overnatningen er en del lavere. De bedste, mest interessante herberger er dem på bondegårdene. Mange er ret komfortable, med bad og køkkenfaciliteter og nogle steder byder de flinke værtsfolk også på både aftens- og morgenmad. Et sted fortalte vores værtinde, at nogle vandringsfolk (hun sagde ikke pilgrimme!) havde bestilt varm middagsmad, men de dukkede aldrig op, så der stod hun med maden parat og blev rigtig ked af det.

De fleste herbergsfolk gør rigtig meget for, at pilgrimmene skal føle sig hjemme, og de er glade for at vise os deres gård og fortælle om sig selv. Vi får også gode råd vedrørende indkøbsmuligheder. Langs visse strækninger på ruten er der faktisk slet ingen butikker, ej heller tankstationer, hvor man kan købe basisvarer. Madpakken – på norsk: niste - som man kan få med fra herberget mod betaling, er ofte den bedste løsning.

Om aftenen læser vi i gæstebøgerne. Det er ikke den store litterære oplevelse, men de mange småartikler giver et godt indblik i livet på ruten. Det er ikke kun norske vandrere, der skriver en hilsen, men også folk langvejs fra: Spanien, Frankrig og Italien. Ja selv USA og Canada! En pilgrim skriver galgenhumoristisk, at den største forskel på Camino de Santiago og Sankt Olavs ruten er, at på den første finder man en god bar for hver ti kilometer, mens man her kun finder en for hver hundrede kilometer!

Vejret

Vejret blev meget bedre og varmere, end vi har ventet, og vores bange anelser angående kold, silende regn i dagevis bliver gjort til skamme. Selvfølgelig regner det, men næsten aldrig en hel dag uden ophør. Faktisk har vi i de godt fem uger, vi er undervejs, kun haft sammenlagt en uge med blakket vejr.

En rygsæk fuld af regntøj er tung. Når der så kommer lidt ekstra "vintertøj" som huer, vanter og termoundertøj oveni, (til Dovrefjeldet) så er vægten snart oppe på elleve - tolv kilo inklusive mad og vand. Vi sender i flere omgange de brugte guidebøger, papirer og en del unødvendigt grej hjem og fortsætter kun opover med hvad vi absolut ikke kan undvære. Vi overvejer på et tidspunkt at skille os af med vores gaiters (gamacher), men ombestemmer os heldigvis, for det viser sig at de er virkelig praktiske at have på i Gudbrandsdalen hvor regn og morgendug bliver hængende i underskovens løvhang og markernes høje græs næsten hele dagen. Man er drivvåd fra knæene og ned før, der er gået en halv time. Vores nye store letvægts nylonponchoer (de firkantede med en hætte i midten) er også uundværlige. De er ideelle til at få sig en lille middagslur på (uden "krible-krabler") og til at slænge over rygsækken ved udsigt til et par regndråber.

Murphys lov har også fundet vej til Norge: nøjes vi med ponchoen, så øser det snart ned i stride strømme, stopper vi op og hiver alt regntøjet ud af sækken og ifører os det, så holder regnen op efter en halv time. Hvem narrer hvem?

Naturen

Terrænet er rigtig flot, særlig i Gudbrandsdalen, og vi holder småpauser og nyder udsigten, mens vi knokler op og ned ad stejle bakkeskråninger hvis hældning ville få en traktor til at trille sidelæns i dybet. Oppe på lierne er der snævre, græsdækkede stier, hvor kun får (sauer), køer og pilgrimme færdes. Efter et par uger på ruten har vi barberet al overflødig vægt bort. Et myggenet vejer ikke meget, men behøver man det nu også? Jo tak, visse steder er det rigtig rart at gemme sit ømfindtlige ansigt bag nettets masker, for der er mange fluer, hvor dyrene går. Guidebogens korttegninger angiver højdeforskelle for hver etape. Ved første øjekast kan det godt se lidt drastisk ud, men etaperne er sammenpressede og kurverne derfor noget fortegnede. Men skal man tre gange op over de 500–600 meter og ned igen til niveau med E6 og floden, så er man ret blød i knæene, når dagen er omme. Uden vandrestavene ville vores gamle knæled for længst være slidt til skrot. Med stave går det fint at klare de ca. 20 kilometers terrænløb hver dag.

Da vi når Dovrefjeldet, er vi i topform. Det tager os tre dage at komme over. Det nytter ikke at gå i detaljer med det flotte landskab, de sneklædte tinder og den tindrende blå luft - det skal ses - som der står i ejendomsæglernes liebhaverannoncer. En idé om skønheden kan man alligevel få ved at klikke ind på den norske hjemmesides fotoalbum. På dette site finder man - foruden nogle flotte fotos - også samtlige geodætiske kort over rutens 33 afsnit. De håndtegnede kort findes på den anden hjemmeside. (Se begge links.) Det er svært for mig at beskrive naturen, kultur-landskabet og menneskene, vi møder undervejs, som de fortjener det. Der er så meget, man som dansker synes, man genkender, og alligevel så kender man det slet ikke sådan helt rigtigt - indefra - før man står midt i det.

Fem uger senere, ved ankomsten til Nidaros, er det svært at erkende, at vandringen er forbi. Helst fortsætter jeg til Tromsø, men i denne omgang må jeg må nøjes med at samle interessant litteratur på Pilgrimsgården i Trondhjem. Mariefrancoise er også hooked, men hun vil gerne se en guidebog på fransk, før hun kommer tilbage igen med vennerne. Det har nok lange udsigter. Så er det lettere at være dansker på St. Olav-ruten, og det er mit håb, at denne artikel kan inspirere andre til at følge i vores fodspor. Jeg har udarbejdet en beskrivelse af diverse små "problematiske" steder på ruten, tilføjet noter angående overnatninger, priser, provianteringsmuligheder og meget andet nyttigt. En ordliste findes også. Omkostningerne ved vores 5 ugers vandring, inklusive DFDS til Oslo og fly retur til København fra Trondhjem, overstiger ikke nævneværdigt hvad vi har betalt for samme tidsrum på en af ruterne i Frankrig eller Spanien.

Flere informationer

Hvis man har lyst til at læse en detaljeret og mere personlig beretning om vores vandring så findes den som link på de danske pilgrimmes hjemmeside under: Pilgrimsforum index. Pilgrimsveje i Norden.

Dette link fører direkte til den norske side, hvor artiklen findes under titlen Pilegrimfortellinger:

<http://www.pilegrim.info/index.aspx?id=2773078>

Etapekort over pilgrimsvejen Hamar til Nidaros findes på Pilegrimsfelleskapet St. Jacob. Norge: http://www.pilegrim.no/maps.php?id=5_hamar_nidaros.php

Fotoalbum (og 33 geodætiske oversigtskort) findes under Ruter - Gudbrandsdalen øst, Oslo, Hamar, Nidaros: <http://www.pilegrim.info/route.aspx?led=246955>

Nye emblemer...

Vi har fået nye emblemer i samme størrelse og kvalitet som de gamle, dog med vores nye logo og en forbedret fastgørelse med låsebar nål.

Nye medlemmer modtager automatisk det nye emblem. Men registrerede medlemmer kan bestille de nye emblemer på foreningens hjemmeside for kun

75 kr.

inklusive forsendelse

benyt venligst

"pas & indmeldelsesformular"

på

www.santiagopilgrimme.dk

Erfaringer fra Camino del Norte II

- fra Santander til Santiago

Camino del Norte Her bringes anden del af Finn Buhls beretning om Camino del Norte. I første del, som vi bragte i Pilgrimmen nummer 15 nåede Anja og Finn til Santander og herfra går turen videre til Santiago – en vandring på godt 550 kilometer, hvor problemerne med at få en seng at sove i ofte er det centrale tema. Også denne gang afsluttes artiklen med notater fra turen med det Finn kalder ”omveje” og ”sorte huller” med mangelfuld opmærkning med gule pile, praktiske råd til pilgrimme, der overvejer at vandre ad den nordlige rute.

Af Finn Buhl

I 2007 stævnede vi ud fra Santander den 30. august med et bjergrigt og vanskeligt terræn foran os og med Biscayen smuk og blå hele tiden på vores højre side.

Hvad jeg skrev sidste år om ”vand og mad”, er der ingen grund til at gentage, for problemstillingen er nøjagtig den samme på hele Camino del Norte. Der er til gengæld flere herberger efter Santander, og ud af de fire gange, vi boede på en privat pension, skyldtes de to gange, at vi ville blive i henholdsvis Ribadeo og Oviedo et ekstra døgn.

Når man vandrer i en hel måned, opnår man at overnatte utrolig mange forskellige steder, hvilket af og til giver nogle særprægede oplevelser:

Allerede den første dag stødte vi ind i overnatningsproblemer. Vi havde gået omkring 25 kilometer i et meget kuperet terræn og kom sent på eftermiddagen til byen Requejade. Jeg havde adressen og et billede af herberget i Polanco, en nabolandsby, og på en bar spurgte vi på engelsk, om nogen kendte vejen dertil, for de gule pile, man følger for at finde vej, gik videre mod næste by, og

på mit kort kunne jeg se, at Polanco lå lidt udenfor selve ruten. Det var der heldigvis en ung, nogenlunde engelsktalende spanier, der gjorde og fik os sendt i den rigtige retning. Efter ca. et kvarters vandring fandt vi herberget, men det var helt fyldt op. Der var godt nok også ”kun” seks køjer, men på Camino del Norte plejer det ikke at være noget problem med de få pilgrimme, der går her. Vi måtte imidlertid over på en bar lidt derfra, for det var ”bar-mutter”, der bestyrede herberget. Vi forsøgte at forklare os så godt, man nu kan, når vi kun kan engelsk, og dem man taler med, kun kan spansk: Der var én madras, og - især jeg mente godt - vi begge kunne ligge på den, men nej! Det mente ”bar-mutter” bestemt ikke. Hun havde en anden og bedre løsning. Hun kendte én, som havde en pension, godt nok langt væk derfra, men vedkommende ville komme i bil og hente os og bringe os tilbage igen næste morgen. Jeg var allerede gået i sort, men min kloge hustru Anja bevarede fatningen og sagde: ”Ja tak!” Og sådan blev det. Vi blev hentet, fik et dejligt værelse, fik serveret varm aftensmad, og næste morgen dejlig morgenkaffe med brød. Klokken 08.00 stod vi foran herberget i Polanco og kunne gå videre.

En af de mere groteske episoder var da vi overnattede på et cistercienserkloster i Cobreses. Den gamle munk, som tildelte os vores værelse, blev pludselig meget nærgående overfor mig. Det var rigtig ubehageligt, for der var ingen tvivl om mandens tilbøjelighed. Stadig med en venlig facade lykkedes det os - om end med lidt besvær - at få ham lempet ud af rummet, så vi kunne få lukket døren. Værelset lå oppe på en loftsgang, og vi var de eneste, der overnattede heroppe. Et fransk ægtepar havde lejet en af de små ferielejligheder, som klosteret også lejer ud. Det samme havde to tyske piger. Værelserne på loftsgangen var elendige, men kostede til gengæld intet.

I en meget lille bjerglandsby – Serdio – som har et nyt, flot og velfungerende herberg med 20 pladser, oplevede vi at være de eneste, der overnattede. Damen, som bestyrede herberget, ville gerne lidt tidligt hjem til sin familie, så vi fik selv opgaven med at lukke herberget. Det var en lidt spøjs fornemmelse at smække den tunge tremmeport indefra, stikke en hånd ud mellem tremmerne og sætte en hængelås på klokken ni om aftenen; men sikke en fred og ro, der er i sådan en lille bjerglandsby til forskel fra de store spanske byer, hvor folk render rundt i gaderne til klokken 4-5 om morgenen og råber og skriger og synger sange.

Efter en lang, lang våd regnvejrsdag, hvor humøret ikke var på det højeste og fødderne nærmest opløst i de gennemblødte støvler, måtte vi lide den tort at være de sidst ankomne til byen Cadevedos meget nedslidte, beskidte og lille herberg. De otte senge var allerede optaget af nogle unge tyskere, en østriger, et ægtepar fra Sydafrika, som cyklede, og et ældre engelsk ægtepar. Vi måtte derfor tage til takke med to madrasser på gulvet i fælleskøkkenet. Der var uorden i vandsystemet, så vi kunne ikke få bad, men måtte nøjes med "etage-vask" med koldt vandt. Stemningen var dog rigtig god, og alle prøvede at gøre det så hyggeligt for os som muligt.

Vejen langs kysten ender i byen Ribadeo. Da vi efter en lang, meget varm dag på omkring 25 kilometer hen på eftermiddagen nåede frem til denne den sidste kystby, satte vi os på en bæk for at nyde en medbragt liter cola. Bagefter ville vi opsøge turistinformationen for at høre, hvor herberget lå. Som vi sidder der, kommer tre andre pilgrimme, vi havde mødt før – The Beach Boys – kaldte vi dem, fordi de fulgte nogle små stejle, lidt utilgængelige stier helt ude ved kysten i stedet for den gængse camino. Vi spurgte nu i stedet dem, hvor herberget lå: "Jo. Lige henne om hjørnet og ca. 100 meter frem og ned under den store bro. Men skynd jer, det er snart fyldt op," svarede de på gebrokkent engelsk. Så kom der gang i de to "gamle" her. På med rygsækkene og så af sted. Vi nåede lige at få den tredje og den anden sidste køje, og fem minutter efter kom en hollænder og tog den sidste. En spansk pige kom ti minutter senere og satsede på, at hun måtte ligge på sofaen ude på gangen. Senere kom der flere, som måtte tilbage til byen og finde en pension.

En af de sidste dage på Camino del Norte – på det stykke, hvor man vandrer på tværs af bjergene ned mod Camino Francés, den de fleste går – kom vi midt på eftermiddagen efter 27 kilometer, hvor vejret heldigvis var tempereret, til byen Sobrado dos Monxes. Allerede en del kilometer før byen havde vi både set og hørt, hvordan de skød fyrværkeri af i en kaliber, der absolut ikke ville være tilladt i Danmark. Byens torv var fyldt med mennesker, og der var musik, boder og udskænkning: En rigtig byfest! Vi prøvede at finde det kloster, hvor der også er herberg, og kunne se kirken, men intet kloster. Til alt held havde jeg et stykke papir med klosterets adresse og billede. Vi spurgte nogle tilfældige på torvet om "alberque" og pegede på billedet, og straks rejste en ældre mand og hans kone sig fra deres bord og gik foran os og viste vej. Da vi gik gennem en stor port over mod kirken, kom der rigtig gang i fyrværkeriet, og det var som at være midt i en borgerkrig, så intenst og højt var det. Klosteret lå ved siden af kirken, men skjult af karruseller og andet gøgl. Desværre åbnede herberget først klokken 16.30 og klokken var kun 15.00, men vi sagde "tak for hjælpen" så godt vi kunne, når nu man ikke kan spansk, og dem, der har hjulpet én, kun kan spansk, men "gracias" kan man da sige. Inde i klosterporten tillod vi os at skifte til lange bukser og sandaler. Til-

bage på torvet købte vi os en velfortjent øl, men kunne ikke finde noget sted, hvor man kunne spise. Vi gik derfor tilbage og fandt vores madpose frem. Mens vi spiste kom flere pilgrimme, som vi kendte, bl.a. et par søde damer fra Polen, som vi godt nok ikke kunne tale andet end fingersprog med, men det var hver dag en glæde at se dem komme frem. Klokken 16.00 sluttede byfesten, og i løbet af en halv time var alt lukket ned. Dejligt med lidt fred og ro! Den varede dog kun til klokken 22.00 om aftenen. Så startede det hele igen, og sluttede først klokken fire om morgenen, så det var ikke megen søvn, vi fik den nat.

Mødet med Camino Francés

I byen Arzúa mødes Camino del Norte og Camino Francés. Vi ankom ca. klokken 13.00, for vi havde skyndt os. Vi havde nemlig på fornemmelsen, at der kunne blive trængsel om sengepladserne på herberget - og ganske rigtigt! Herberget i Arzúa, som ellers har 47 sengepladser, blev uhyggelig hurtigt fyldt til sidste plads, og allerede omkring klokken 14.00 begyndte hende, der bestyrede herberget, at afvise trætte pilgrimme og henvise dem til private herberger og pensioner.

Næste morgen oplevede Anja og jeg et sandt "kulturшок": Godt nok havde vi den sidste uges tid - hvor vi gik på tværs af bjergene fra Ribadeo ned mod Arzúa - følt, hvordan vi langsomt dag for dag blev flere og flere pilgrimme, og hvordan der snigende opstod kamp om køjepladserne, men det var for intet at regne i forhold til det mylder, der mødte os om morgenen, da vi forlod Arzúa, og begav os ud på Camino Francés' smalle stier. Det var som at komme fra en stille, søvnig landsbygade og køre ud på en larmende, tilproppet, overfyldt motorvej! Vi gik nærmest gåsegang, så mange vandrede der på stierne. Heldigvis havde den bjergrige Camino del Norte givet os en fabelagtig kondition, så vi overhalede hurtigt den ene gruppe efter den anden og kunne i løbet af et par timer "trække i førertrøjen", hvis lige man ser bort fra den særlige kategori af caminovandrere, som altid starter, mens det endnu er mørkt om morgenen: Der findes nemlig "et mærkeligt folkefærd" - jeg vil ikke kalde dem pilgrimme, men derimod rygsækvandrere - som partout skal op før en vis herre får sko på, så de vækker alle os andre, imens de pakker deres rygsække iført pandelygter eller med en lille lommelygte i munden. Det er naturligvis de samme men-

nesker, som ligger og sover, når vi normale pilgrimme ankommer hen på eftermiddagen. Så tysser disse natvandrere vredt på os andre, for nu skal de jo sove og vil ikke forstyrres. Dem er der heldigvis næsten ingen af på Camino del Norte, men på Camino Francés er de en decideret pestilens. Desværre for disse natvandrere åbner herberget i Arca - det mest brugte herberg efter Arzúa - først klokken 14.00, så da Anja og jeg ankom omkring klokken 13.45, sad de der alle sammen, alle dem, som havde vækket os om morgenen og var jaget af sted i nattens mulm og mørke. Tja! Sådan kan det gå!

OK. Der var god grund til at være blandt de hurtige, hvis man ville have plads på herberget i Arca. Selv om det har 120 sengepladser, gik der ikke ret mange timer før de første blev henvist til private herberger og pensioner, og hele eftermiddagen og til først ud på aftenen ankom der vedvarende, i en lind strøm, trætte vandrere med rygsæk på ryggen til Arca, som gik lidt modfaldne omkring og ledte efter en seng at sove i.

Men der er også snyd med i spillet, for de, der er "smarte" forudbestiller plads på de herberger, hvor det er muligt. Det er det heldigvis ikke alle steder, men på herberget i Arca ser det ud til at være muligt, for ret sent fik en gruppe unge spaniere tildelt pladser, lang tid efter de første var blevet afvist. Disse unge spaniere hørte samtidig til de "oversmarte", som får transporteret deres rygsække med bil. Rygsæktransport er der ligefrem firmaer, der lever af. Kald det, hvad man vil. Jeg kalder det snyd! Dette misbrug af caminoen er desværre i stødt stigning og er med til at kvæle Camino Francés i sin egen succes.

Santiago

Næste morgen var så sidste vandredag: Vi kendte vejen, for den havde vi gået for fem år siden, da vi første gang gik Camino Francés. Vi havde derfor ikke travlt. Vi skulle blot til Santiago de Compostela: Ikke noget med at sove på herberg her. Vi ville bo på en privat pension. Det var dog svært at holde tempoet nede, når konditionen nu var blevet så god oppe i bjergene. Vi fik derfor snart overhalet en stor del af dem, som gik foran os, og klokken ca. 13.00 ankom vi til katedralen i Santiago de Compostela. Da vi som sagt har set kirken og alt dens inventar allerede for fem år siden, gik vi i stedet straks over på det kontor, hvor man registrerer pilgrimme og udsteder pilgrimsbeviser, som "aflad" for veludført pilgrimsvandring. Her var der kø langt ned ad trappen, og det tog over en halv time inden vi med hver vores bevis kunne gå ud i byen og lede efter en privat pension. Nu ville vi have lidt privatliv. Vi var godt trætte af sovesale og andres snorken og prutten. Endnu en gang var vi heldige. Vi fandt en pension tæt på det sted, vi havde boet for fem år siden. Herligt!

Dagen efter gik vi selvfølgelig til messe klokken tolv. Messen afholdes for det seneste døgn ankomne pilgrimme. Forinden var vi rundt i kirken og genså den lille sølvkiste med apostelen Skt. Jakobs "jordiske rester" nede i krypten. Vi var også oppe bag højalteret for at "kysse Skt. Jakob i nakken", som traditionen nu engang fordrer. For fem år siden måtte man gerne fotografere bag alteret, men det må man absolut ikke længere, så dette pudsige fænomen har jeg desværre ingen billeder af.

Herefter var det tid til at få sig en god plads på kirkebænkene. Hvis man ikke vil sidde helt nede bagved, må man sætte sig en time

til halvanden før messen på de øverste rækker, og det gjorde vi så og ventede, og ventede og ventede! Endelig kom nonnen med det utrolig fredfyldte ansigt og den engleagtige, blide stemme. Hun indleder messen med den skønneste sang. Man glemmer hende aldrig, når først man har set og hørt hende, og det var da også, som havde vi set hende i går, selvom det altså var fem år siden. Vi var blevet fortalt, at man kun svinger det store røgelseskar om søndagen nu om stunder. Men umiddelbart efter communionen begyndte man at rigge karet til. Det er et fantastisk syn, og hjertet står stille, imens denne rygende kedel suser igennem kirkerummet fra den ene side til den anden, og næsten er ved at røre loftet.

Så var det slut! Foran os ventede blot en dag som turist i Santiago de Compostela og en bustur til Finisterre. Om eftermiddagen lørdag den 27. september landede vi i Kastrup lufthavn total mættede på oplevelser. Målet var nået! De lidt over 550 kilometer havde ikke blot været en vandretur, men havde også givet religiøs næring og udvidet sind og hjerte, men ikke mindst havde vi "besejret" den vanskelige Camino del Norte.

Notater fra turen:

Om jeg begriber, hvorfor Camino del Norte absolut skal gennemsyres af omveje:

1. På strækningen mellem Santander og Puente Arca kan man til en vis grad tilgive, at ruten føres gennem små ubetydelige landsbyer uden navne, uden butikker, uden noget som helst, men der er absolut ingen mening i, at føre pilgrimsruten op over Morga og Cudon en strækning på omkring 5-6 kilometer ekstra. Her er intet andet end en smuk udsigt ud over Biscayen. Fra Cudon og til Requejade er vejen – hvis man følger de gule pile – snorlige og dødssyg, uinspirerende, kedelig langs grimme varmerør. I Requejade skal man oven i købet gå ca. en kilometer tilbage til Polanco. Det kan også undre, at der ingen gule pile er ud til herberget fra Requejade. Herberget ligger i øvrigt ikke i landsbyen, men i området Polanco. Man kan spare 5-6 kilometer ved at gå direkte fra Puente Arca ad landevejen til Polanco Mar.
2. Vejen mellem byen Iglesia og Pando er smuk, men må betragtes som en omvej. Der er lidt trafik på hovedvejen, men så slem er den heller ikke.
3. Dem som har opmærket ruten er "meget glade for" at vise os kirker og ruiner o.a. og fører gerne ruten en "lille" omvej rundt, så vi får set seværdighederne. Eksempelvis lige før Comillas, hvor der ligger en lille lukket kirke "nede i et hul". Lige før Serdio, hvor der er et skilt "1 Serdio" fortsætter de gule pile lige ud, i stedet for direkte til Serdio. Forklaringen er, at lidt derfra ligger en "spændende" gammel borgruin, men den kan kun ses udefra. Den er også lukket.
4. Jeg har brokket mig meget over omveje, men mellem Unquera og Bustio ville jeg godt haft nogle flere. Her går man på landevej N 634. Denne vej er et sandt mareridt. Lastbilerne skærer hjørnerne og kører meget tæt på os, der vandrer i vejsiden. Især mellem Franca, Pendueles og San Roque er det rigtig slemt.
5. Vejen fra San Roque til Llanes er sat til 3,8 kilometer men er 7,5 kilometer. Dette skyldes, at man – fra det øverste udsigtspunkt – føres ad en vandresti, som går hele vejen rundt om bjerget, i stedet for at fortsætte ad den lille utrafikerede landevej ned til Llanes. Vandrestien ender ved et kapel, som er lukket! Det er en smuk tur, men når nu kapellet er lukket, er de ekstra kilometre da fjollete.
6. I Ribadesella "vises" vi hele byen rundt! Camino-mærkerne slutter brat ved Capella de Santa Anna. For at komme videre skal man over broen, som ligger lige, når man kommer ind i byen. Med mindre man absolut vil se Ribadesella, er der ingen mening i at føre trætte pilgrimme helt ud i byens yderste kant, hvorfra man er nødt til at gå tilbage igen. For man skal over broen. Der er intet herberg i Ribadesella. Det ligger 5 kilometer videre ud ad caminoen. Vi tog en privat pension, for det var blevet sent. Efter Ribadesella er der i lang tid ingen omveje.
7. En rigtig "dum" omvej er mellem Cadevea og Luarca. Her skal man være opmærksom på, at man i virkeligheden slet ikke skal til Luarca. Herberget ligger i Almunia, og man skal – hvis man følger de gule pile – huske at dreje fra efter Bocia. Inde i Luarca er der skiltning ud til Luarca, men er man lidt smart, fortsætter man ad

N 634 direkte til Amunia og sparer 5 kilometer. Ulempen er den megen trafik, men vi gik om søndagen, og der er den moderat.

8. Omkring Soto de Luino begynder afstikkerne fra hovedvejen faktisk at blive, det, de burde, nemlig genveje, eller i hvert fald aflastning fra hovedvejen. Efter Ribadeo har vi kun været "udsat" for genveje!

Camino del Norte er den generelt fint opmærket, men der er "sorte huller":

1. Et slemt et er i Ruilobacu – en lille samling huse. Man skal op mod Pando, men der er ingen opmærkning, der fortæller man skal dreje til højre. Går man lige ud, kommer man til hovedvej CA 135. Den kan man også gå ad til Comillas, hvis man er kommet forkert, men det er en omvej! Vejen gennem Pando og gennem de små flækker er meget smuk.

2. Mellem Llanes og Poo er opmærkningen ret dårlig. Helt galt går det mellem Poo og Celorio. På et tidspunkt lige før jernbanen deler vejen sig. Går man lige ud, ender vejen blindt efter ca. en kilometer. Man skal altså til venstre over jernbanen. Et godt stykke på den anden side af jernbanen er der en opmærkning med et af de rød-hvide mærker og intet andet. Ifølge kortet er man nu på den forkerte side af jernbanen og motorvejen, men ved motorvejen er der dog en gul pil, som viser nedad en sti langs motorvejen. Ca. halvanden kilometer derfra deler vejen sig igen, uden der er skyggen af en gul pil: Man skal til højre gennem tunnelen under motorvejen. Først når man kommer til byen Barro kommer den første gule pil. Den kommer når man går ind i byen, og "naturligvis" skal man først forbi den aflåste kirke.

3. I Ribadesella slutter camino-mærkerne brat ved Capella Santa Anna. Man skal tilbage til broen og fortsætte der.

4. Mellem Ribadesella og Sebrayo er der en del "mærkelige" pile i hver sin retning. Disse "mærkelige", misvisende pile tiltager mellem Sebrayo og Oviedo, men er man blot lidt vågen, ved man hvilken retning, der er den rigtige. Man kan dog undre sig over, om det er drengestreger, eller om nogen bare ikke kan lide pilgrimme? Visse steder er til gengæld plastret til med pile, eksempelvis lygtepæle med 5-6 stykker. Hvorfor nu det?

5. Fra Ribadeo og ned til Arzúa er opmærkningen god, dvs. der er strækninger, hvor man tænker: "Er du på rette vej?" Filosofien er, at der ingen gule pile i et vejkryds, skal man lige ud. Hvor vejen deler sig, skal man ad den største. Der kan godt være rigtig langt mellem pilene, så her er det godt med et detaljeret kort og et kompas.

6. Efter Sobrado dos Monxes - på vej mod Arzúa – ledes man bagom et par små landsbyer. Det er OK, men på en af hulvejene kommer man til et kryds, hvor der totalt mangler afmærkning. Skulle man følge "logikken", skulle man altså lige ud, men heldigvis har tidligere pilgrimme lavet en pil af småsten, så man kan se, man skal til venstre.

Jeg håber disse notater kan være andre til hjælp. OK, vi er da kommet igennem Camino del Norte, og i år gik vi ikke nævneværdig forkert, og vi slap for at fare vild; men vi var også konstant på vagt, og det er anstrengende. Hvad der dog var mere anstrengende, var at komme ud på Camino Francés, men dét har jeg fortalt om.

Tre veninder på Camino del Norte

Den nordligste Camino er en betagende men også anstrengende rute, hvor man må være forberedt på at hverken kort, pile eller placeringen af herberger altid passer. Til gengæld kan man lære noget om sig selv.

af Jytte Abrahamson

I starten af juni 2008 gik jeg sammen med to veninder, Mona og Gitte, på Camino del Norte.

I løbet af foråret havde vi forberedt os grundigt og glædet os til en vandretur langs Atlanterhavets kyst. Vi var klar over, at vi ikke kunne gå hele ruten på de tre uger, vi havde til rådighed, og samtidig havde vi aftalt, at denne gang ville vi tage det med ro og ikke jage af sted, som det var tilfældet da vi vandrede på Sølvruten sidste år. Vi ville have tid til at se både kirker og borge og hvad vi nu ellers fandt af historisk interesse.

Sådan blev det nu ikke. Det eneste kulturelle islæt, vi kom i nærheden af, var besøget på Guggenheim-museet i Bilbao. Resten af turen brugte vi til lange dagsmarcher for at komme frem til et herberg.

Vandring med havudsigt

Vi startede vores vandring i byen Irun tæt på grænsen til Frankrig.

Vores forventninger om en pragtfuld udsigt til Atlanterhavet blev rigeligt indfriet allerede den første dag. Til gengæld var det

småt med gule pile, især de steder hvor der var flere veje at vælge imellem. Pilene førte op i næsten ufremkommeligt terræn med meterhøjt græs og stejle skråninger. Efter en dagsmarch på ca. 23 km nåede vi til en havneby, som vi troede var San Sebastian. Det var det imidlertid ikke, fik vi at vide, da vi vaklede ind i den nærmeste bar. Byen hed Pasajes de San Juan og havde hverken herberg eller hotel, fortalte man os, så jeg blev totalt slået ud. Da barværten så hvor udmattede vi var, ringede han på sin mobil, og kort efter stod en ung, smilende mand i døren. Så vidt vi forstod på deres lynhurtige spansk, ville han finde et sted til os, hvor vi kunne overnatte. Han talte også fransk, så jeg forstod lidt af hans forklaringer om, hvor vi skulle gøre af vores rygsække, samt hvornår vi skulle møde ham igen for at se på vores værelse. Det viste sig, at han ejede et lille byhus fra 1680, som lå lige ud til havnekajen. Hele stueetagen var indrettet som et luksushotel med både køkken og badeværelse, og aldrig har en seng forekommet os så blød og luksuriøs. Den unge mand præsenterede sig som Jesús, så man kan sige, vi var i gode hænder.

I starten var vandreturene smukke, men hårde. Det gik ofte både stejlt op og ned, men udsigten var fantastisk. Efter nogle dages vandring langs havet blev vi nødt til at tage en bus, og den dag, vi valgte at køre videre, regnede det i stride strømme, så det var heldigt.

Vi kom gennem byen Santander, hvor vi købte busbillet til Gijón, hvorfra vi agtede at gå videre. Vi gik over bjerge og på plørede skovveje, og vi passerede smukke, velholdte huse, hvor man udnyttede hver ledig kvadratmeter til et væld af blomster både i potter og på altaner.

Efter byen Soto de Luina begyndte vandringen på landevej, og det er virkelig hårdt for fødderne. Desuden viste det sig ofte, at det herberg, vi havde set i vore opslagsbøger, ikke eksisterede eller var lukket for længe siden. Jeg må indrømme, at jeg hver aften alvorligt overvejede at tage ned på den franske Camino, fordi jeg mente, at denne her tur var alt for hård for mig. Men efter et aftensmåltid og et par glas vin og et godt grin med veninderne, var jeg fit for fight igen. Når pigerne fortalte mig, at der kun var 20 km til næste herberg, som vi skulle nå dagen efter, så var det da helt i orden med mig.

Som dagene gik, blev ruterne mere fodvenlige og stierne var de skønneste markveje med udsigt til køer på græs og gårde liggende spredt i landskabet. Og der var stadig udsigt til havet. Men nu begyndte de gule pile virkelig at drille. Et sted førte pilene os ned mod en smuk strand med turkisfarvet vand. Imidlertid viste det sig, at det var umuligt at komme videre fra stranden. Her var vi igen heldige, for inden vi nåede ret langt, mødte vi to tyskere, Fritz og Reinar, som havde være hele turen ned.

Herefter gik vi til Cadavedo, hvor herberget ærlig talt var så uhumsk, at vi besluttede at tage et tog til Luarca. På stationen mødte vi igen Fritz og Reinar, og de fortalte, at de kun havde ti dage til at gå den nordlige Camino! De var et par muntre fyre, der havde besluttet, at nok gik de 35 kilometer nogle dage, men at der ikke var noget i vejen for at tage et transportmiddel nu og da. De boede udelukkende på hoteller, fordi de, som de fortalte, var blevet afvist på herbergerne, fordi de kun havde stempler fra benzinstationer og barer!

Efter endnu en tur i bus nåede vi byen Vilalba, hvor vi fandt et herberg, der pudsig nok indeholdt én sovesal for kvinder og én for mænd. Det var der imidlertid ingen, der rigtig tog sig af, det gjaldt bare om at finde en køje.

Ruten fortsætter ind i landet

Nu drejede ruten ind i landet, og det var slut med havudsigt. Men der var da stadigvæk smukke landskaber og gode stier. Vi havde nu også mange flere pile at gå efter, så efterhånden blev jeg mere rolig ved at gå de lange strækninger. Jeg måtte jo konstatere, at vi havde fået noget at spise og en seng at sove i hver nat, så jeg havde altså stået distancen! Da jeg forstod, at jeg godt kunne klare strabadserne, lagde jeg en sten på en af milepælene, der skulle symbolisere, at jeg lagde en gammel, indgroet ide om, at jeg ikke kunne klare turen, fra mig.

Vi mødte dejlige mennesker ind imellem, som fx Holger der også var tysker. Han havde en blid sjæl og var lige ud ad landevejen at tale med. Han mødte undervejs to andre tyskere og en ung spanier, som han fulgtes med. Vi mødte dem af og til og udvekslede erfaringer.

Som dagene gik, blev mit humør bedre, og herbergerne blev bedre, til gengæld gik vi nu på landeveje, der virkede uendelige.

I den lille by Miraz, kom vi ind på et herberg, der var hele turen værd. En smuk, hvid villa med en enorm have. Det bliver ledet af et engelsk ægtepar og herberget drives af midler, der kommer fra en kristen engelsk organisation.

Vi blev mødt i døren af den dejligste musik af Mozart, og parrets venlighed var en oplevelse i sig selv, specielt fordi vi dagen før havde været på et herberg, der blev bestyret af en meget skrap og energisk ældre kvinde, der behandlede os som skolebørn. Hun fik os til at stille os op i række og kommanderede os ind i de rum, hun nu fandt egnet til hver enkelt af os.

Her på herberget i Miraz kunne vi købe råvarer, og vi lavede vores egen tortilla med salat i deres velfungerende køkken. Solen strålede og vasketøjet blev tørt. Og vi kunne ligge i solen og slappe af. Et ukendt begreb indtil da.

Det var godt, vi havde slappet af dagen før, for de næste par dage foregik al vandring udelukkende på landevej.

Mødet med den franske vej – og Santiago

Endelig stødte vores rute sammen med den franske camino. Her gik stierne ofte langs landevejene eller gennem skyggefulde eukalyptuslunde, der udsendte den herligste duft. Og det vigtigste: barerne lå tæt og det gjorde herbergerne også, så endelig kunne vi begynde på det, vi havde besluttet i februar, nemlig at tage den med ro.

Vi nåede til Santiago midt på dagen Skt. Hans aftens dag, og vi nåede at få vores bevis på pilgrimskontoret og at overvære en messe i katedralen inden vi fandt vores logi. Vi fik at vide, at man også fejrer Skt. Hans i Santiago, men ikke på samme måde som vi. Her er ingen bål, men til gengæld sang og musik og spillemænd på den store plads foran katedralen.

Dagen efter mødte vi Holger og hans tre vandringskammerater. Vi var alle glade over gensynet og fortalte hinanden om vore oplevelser. Vi spiste sammen og gav hinanden et knus til farvel.

Vi tre, Mona, Gitte og jeg, havde nu nogle stille dage i Santiago, hvor vi gik på sightseeing og indkøb i byen. Jeg gik ture i den smukke park, hvor jeg fik tid til at tænke over ruten, vi havde tilbagelagt sammen, uden uoverensstemmelser, men med grin og overbærenhed over hinandens særheder. Jeg havde været udmattet og måske sur og utilnærmelig i korte øjeblikke. Jeg havde flere gange været vanskelig og været ved at opgive, uden at veninderne havde sagt noget.

Og så havde jeg opdaget, at man kan meget mere end man tror. Og det er jeg taknemmelig for at have lært.

Pilgrimsbevægelsen og det evangelisk-lutherske

At pilgrimsrejser findes i den katolske kirke er velkendt, men i de seneste år er fænomenet pilgrimsvandring også dukket op som en græsrods lignende bevægelse i protestantisk sammenhæng - til manges undren, til adskilliges glæde og til nogles forargelse. Forfatteren er forhenværende rektor for Folkekirkens Pædagogiske Institut i Løgumkloster og ophavsmand til Den Danske Klosterrute, som man kan læse mere om på adressen: www.klosterruten.dk

Af Jens Kristian Krarup

Det er vigtigt at notere sig, at det, som folk i dag kalder pilgrimsvandring, har vidt forskellig karakter og derfor heller ikke kan skæres over én kam. De spænder fra eksotisk kulturturisme til åndelige opbyggelsesrejser med mere eller mindre religiøs indhold. Siden 1980'erne og 1990'erne har det, som man ligefrem kan kalde en pilgrimsbevægelse, markeret sig stærkt i Norges, Sveriges og Tysklands kirke- og kulturliv. Danmark er kommet sent med, men i løbet af forbløffende få år er pilgrimsvandring blevet en erkendt (om ikke altid anerkendt) del af den folkekirkelige virkelighed, som man ikke kommer udenom. År for år stiger antallet af mennesker, der går på individuel eller fælles pilgrimsvandring med kirkeligt fortegn.

Efterhånden har der udviklet sig en nogenlunde ens praksis, som går ud på, at vandringen foregår i roligt tempo nogle timer, dage eller uger med god tid til fordybelse, bøn og meditation, gerne inde i kirker undervejs. På organiserede vandring er der ofte perioder med tavshed, eventuelt sådan at lederen foreslår et tema eller et bibelord til den enkelte overvejelse.

Hvad er der på færde?

Godt nok er pilgrimsvandring eller valfart et kendt fænomen inden for alle de store religiøse verdenskulturer. Men hos os? Er det ikke noget, som reformationen engang for alle gjorde op med? Kan pilgrimsvandring virkelig forliges med en evange-

lisk-luthersk identitet? Der er faktisk mange, der mener, at det er muligt. De opfatter sig bevidst og klart som en loyal del af folkekirken og går samtidig ind for pilgrimsvandring som et symbol på hele livsforløbet.

Vandringsmotivet i Bibelen og den kirkelige tradition

Både i Bibelen og den kirkelige tradition spiller vandringsmotivet en betydelig rolle. Tænk på ørkenvandringen til det forjættede land, Jesus som vandrende prædikant og undergører, og forestillingen om menigheden som et Gudsfolk på vej!

Fortællingerne om Abrahams opbrud, vismændene fra Østerland og vandringen til Emmaus er for mange kristne pilgrimsvandrere i dag blevet vigtige symbolfortællinger, der kaster lys over deres egen eksistens og identitet.

Imidlertid har pilgrimstanken i specifik, teologisk forstand, som man især møder den i pietistiske tradition, været skubbet ud af det officielle folkekirkeliv igennem et par generationer, men den har overlevet i salmebogen med Brorson og Ingemann. Billeder af kristenlivet som en vandring eller proces findes dog ikke bare hos dem, men også hos Kingo og Grundtvig. Denne mangfoldighed er med til at skabe rum for en evangelisk-luthersk tolkning af den moderne pilgrimsvandring

Luthers opgør med valfarterne

Det er nødvendigt at sondre mellem senmiddelalderens pilgrimspraksis og en grundlæggende forståelse af kristenlivet som en vandring. Dengang blev valfarterne mere og mere koblet sammen med idéen om bod som kirkeligt disciplineringsmiddel. Vandringen blev til en religiøs præstation. Det blev til en besættelse, der efter sigende drev op til 40-50 % af Europas befolkning ud på landevejene.

Luther protesterede i sit berømte værk til den kristne adel om reformation af kristenheden imod, at enfoldige mennesker kunne bilde sig ind, at de gjorde en speciel god gerning som pilgrimme. I praksis betød det, at de stak af fra hus og hjem i stedet for at bruge deres penge og energi på at hjælpe familien og de fattige i nabolaget. Som en modsætning hertil udviklede Luther den grundanskuelse, som man har kaldt den lutherske kaldstanke: Man skal koncentrere sig om hverdagens tjeneste for andre mennesker uden ønske om at opnå personlig forbedring og belønning. Det vil ikke blive nogen nem tilværelse, men et liv "under korset", dvs. en daglig kamp, hvor man skal øve sig i at lide og dø.

Situationen i dag

Den situation, som førte til Luthers skarpe opgør med vulgærkatholicisme, er ikke vores i dag. Vi skal passe på ikke at havne i vulgærprotestantisme, sådan at vi uden videre afviser de mange mennesker, der ser en værdi i at gå på pilgrimsvandring en dag, en uge eller længere tid, hvor langsomhed, enkelhed og autenticitet er det centrale. Det er nemlig ikke overåndelighed og verdensflugt, der er vores problem i dag. Tværtimod. Vi lider af for megen verdslighed, af for meget præstationsræs, for megen købementalitet, for megen mediestøj, af presset fra reklamer og af det fremtvungne ønske om at virke ung, dynamisk og stærk. Luthers barske ord om en forpligtende tilværelse i kaldet og under korset for medmenneskets skyld er milevidt fra mange moderne menneskers jegcentrerede livssyn, hvor behovstilfredsstillelse og selvudvikling er i fokus.

I den moderne tilværelse er der for lidt sammenhæng mellem ånd og krop, mellem vores indre behov og de ydre krav. I angst for gold kristelig traditionalisme og udvendinghed er der i folkekirken sket en overbetoning af troen som lære og en fornægtelse af troen i dens ydre udtryk. Det er ikke nok med en intellektuel tilgang til kristendommen. Instinktivt søger mange mennesker derfor steder og steder, hvor der kan fokuseres på at udvikle en fuld menneskelighed, dvs. en helhed af krop, sjæl og ånd. Det er en ny troens udtryk og praksis, der er brug for.

At generobre en sammenhæng

Den moderne pilgrimsvandring uanset fortegn er et af vor tids forsøg på at generobre en sammenhæng mellem det ydre og det indre liv. Hvis pilgrimsvandring ikke bare er historieromantik, oplevelseslyst eller eksotisk sportsudøvelse (og det er der også eksempler på), kan den få symbolværdi, dvs. blive en manifestation af hele livsvandringen.

Det er klart, at eksperimenter af den art også er risikable og ukontrollerbare. For nogle er vandringen tydeligt blevet til et fuldstændig individualistisk terapiprojekt på sekulært grundlag eller et almenreligiøst sværmeri.

Midt i mangfoldigheden må en evangelisk-luthersk kristen fastholde, at den indre rejse, som en pilgrimsvandring også er, ikke skal foregå i et tomrum eller skabes af ens egen bevidsthed. Besøg i kirkerummet, delagtighed i menighedens fællesskab og klare strukturer med klassiske fromhedsformer som bibelmeditation, fællesbøn og salmesang skal stå i centrum.

Derved kan naturoplevelse, kropslig udfoldelse og mødet med kirkens kulturelle og åndelige arv føje sig sammen til en helhedserfaring, der ruster os til på god evangelisk vis at vende tilbage til hverdagen, til det almindelige, givne liv med ny frimodighed, styrke og lyst.

Kampen om sjælene

Den popularitet som er blevet Camino de Santiago til del er overraskende og overvældende. Efter mere end 100 års anstrengelser fra ærkebispedømmet i Santiago de Compostela – på dansk: Sankt Jakob af Gravpladsen – er det de seneste tyve år endelig lykkedes at inspirere mere end 100.000 mennesker til årligt at vandre eller cykle til den by i Spaniens nordvestlige hjørne som man siden den tidlige middelalder har hævdet gemmer på Jesu discipel, apostelen Jakob Zebedæussøns jordiske levninger.

Jeg vil i denne artikel se på nogle af de følgevirkninger, som denne pludselige og overraskende popularitet har medført. Min analyse vil tage udgangspunkt i en almindelig iagttagelse af, at pludseligt opståede succesfænomener tiltrækker allehånde interessenter, der med forskellige motiver ønsker at få del i succesen. Fokus vil ligge på kampen om sjælene, på retten til at definere på hvilken måde man rettelig bør vandre som pilgrim – i Spanien og her i Danmark.

af Henrik Friediger

Markedsføringen af caminoen i moderne tid – dvs. fra 1880'erne – har været et fælles projekt for flere instanser – regional- og lokalpolitiske, forretningsmæssige og religiøse.

Galicien er et udkantsområde i det spanske kongerige og har traditionelt været tilbagestående på enhver måde. Derfor har der været fælles interesser i området for at skabe opmærksomhed og udvikling. Og hertil er caminoen blevet brugt. I 1880'erne fandt de forskellige interessenter sammen i et fælles projekt, der førte til en hurtig (gen)opdagelse af apostelens relikvier, en pavelig godkendelse heraf – og så skete der af forskellige historiske grunde ikke rigtig noget de første hundrede år. I 1938 prøvede Franco at sætte gang i udviklingen. Han ankom som pilgrim til Santiago og (gen)udnævnte apostelen til Spaniens skytshelgen. Men heller ikke dette initiativ fremmede caminoens omdømme i form af fornyet interesse.

Først efter Francotiden i 1980'erne og især i 1990'erne sker der noget. Denne gang med

nærmest eksplosiv succes. Man har ramt en guldåre ved at samle religiøse, økonomiske, sportslige, kulturelle og sociale interesser i en aktivitet, der tiltaler tusinder af mennesker.

Vejen er – ikke – målet

På det religiøse område, der naturligt fremtræder som det helt centrale, er den katolske kirke med det ærkebiskoppelige embede ved katedralen i Santiago den samlende kraft. Kirken har ejerskabet af selveste pilgrims-målet og fra katedralen udgår en lind strøm af initiativer og skrifter i diverse medier – hjemmesider, tidsskrifter, bøger, hæfter, små opbyggelige løbsblade - flyers hedder de vist på dansk - osv. Alt sammen med den hensigt at definere de religiøse rammer og fasttømre den rette religiøse forståelse af pilgrimsvandringen mod Santiago.

"Vejen er målet" er et populært motto for mange pilgrimmes vandring. Det er ikke det at nå frem til endestation, apostelens postulerede grav under katedralens højalter, der udgør vandringens egentlige mål.

Det er bevægelsen i sig selv. Ofte taler man pilgrim og pilgrim imellem om caminoen som et sindbillede på livet selv med barndommen i Navarras grønne, bløde bakker, ungdommen i la Riojas fristende vinlandskab, det voksne liv på Castillien-Leons flade, skiftevis støvede og mudrede, iskolde og steghede, mesetaer og alderdommen i Galiciens våde, skove - for endelig at finde dødens fred i graven under katedralen. Og, som man taler om livet, gælder det ikke om at få det overstået, at nå frem til døden hurtigst muligt. Men tværtimod om at få noget ud af det undervejs, bruge sanserne og etablere gode og stærke relationer til andre mennesker og samtidig have et rigt kulturelt, åndeligt og religiøst liv. Et sådant liv en miniature er det muligt at opnå på caminoen. Det er derfor mange pilgrimme får en oplevelse for livet ved at vandre til Santiago. Får rystet godt op i forestillinger og forventninger og ofte oplever, at livet er blevet større og mere meningsfuldt efter en vandring i det nordspanske. Og det er derfor, at så mange ikke kan nøjes med en enkelt tur, men vender tilbage gang på gang.

Denne måde at betragte pilgrimsvandringen på er i direkte modsætning til den, som ærkebispens i Santiago står for. Her står netop målet klart: graven med apostelens relikvier under højaltret og de nådegaver katedralen kan tilbyde efter endt vandring: den daglige pilgrimsmesse, altergang (dog kun for katolikker), skriftemål og naturligvis udlevering af det eftertragtede bevis for veludført vandring: Compostela'et.

Alt andet er, hvad de, med et begreb fra selveste paven, kalder "relativismens diktatur", der er en samlebetegnelse for de frihedsstrømninger af åndelig art, som man ser i det omgivende samfund, hvor den enkelte

selv danner sig sine egne trosforestillinger og "bliver salig i sin egen tro". Det er efter den katolske kirkes opfattelse uansvarlighed i forhold til den guddommelige kærlighed og de nådegaver, som kun den katolske kirke er sat til at forvalte her på jorden.

Målet for de danske pilgrimme

Af de omkring 100.000 pilgrimme, der i disse år årligt ankommer til Santiago, er cirka 1000 danskere. Og da de fleste af os ikke har været katolikker de sidste snart fem hundrede år, er det i første omgang ikke os, der kan vække den katolske kirkes bekymring. Vi er i deres optik allerede fortabte – det er derfor vi ikke bliver inviteret med til deres alterbord. Vi er muligvis interessante i forhold til den mission, der i nogen grad foregår på caminoen, men måske også som bærere af den åndelige relativisme, som jo også er udbredt her hos os. Da de katolske konger lukkede caminoen for folk fra det øvrige Europa i begyndelsen af 1500-tallet, var det ikke mindst fordi, man ikke ville have protestanter ind og sprede deres kætterske tanker i det nysamlede spanske folk. Det kan de ikke længere, lukke for os, men advarslen mod relativismen er også rettet mod de ikke-katolske pilgrimme. Sådan nogle som de fleste af skandinaverne og nordtyskerne er.

Men hvad med vores egen kirke? Hvis vi retter blikket mod Skandinavien ser vi en stigende interesse fra visse kirkelige kredse for den pilgrimsbevægelse som også her i nord udspringer af den popularitet, som er blevet Camino de Santiago til del. Traditionelt har den luthersk-protestantiske kirke haft et helt afklaret syn på pilgrimsvandring. Man har været imod. Det er udtryk for ydre katolske fromhedsformer, som ikke har noget kristeligt formål. Heller ikke ved

at vandre som pilgrim kan man gøre sig fortjent til noget som helst i Guds øjne. Alt af nåde.

Alligevel ser man, parallelt med Camino de Santiagos succes og det stigende antal danske, norske og svenske pilgrimme, en stigende folkekirkelig interesse for pilgrimsvandringer. De fleste præster finder sikkert fænomenet katolsk og uinteressant, men andre tolker den spirende pilgrimsbevægelse som et udtryk for folkelig religiøsitet, som folkekirken må interessere sig for. Derfor har man gennem det seneste årti set flere og flere initiativer fra forskellige præsters side for at – ja, for hvad? For at knytte sig til den spirende religiøse interesse, som interessen for pilgrimsvandringer, kan ses som et udtryk for? For at undersøge de muligheder for missionerende indgang til de erfarne og potentielle pilgrimmes trosliv? Eller blot og bart for med kristen nidkærlighed at sætte sig på og definere den rette forståelse af fænomenet?

Hvorom alting er, så ses en stigende tendens til, at visse kirkelige kredse og visse præster så at sige forsøger at ramme den bevægelse, som i begyndelsen var et individuelt projekt for dem, som selv kunne finde vejen til caminoen i Spanien, ind. Hvor det før var de frie fugle, måske drevet af blot og bar nysgerrighed og oplevelsestrang, der tog af sted ud fra deres egne forestillinger, er der nu opstået en strid om den rette forståelse af selve begrebet pilgrimsvandring. Er det for spidst formuleret? Gå selv ind og se efter på de nye hjemmesider, der er dukket op de seneste fem-otte år, og se på udbuddet af sådanne pilgrimsvandringer, som under ledelse tilbyder specielle folkekirkekristne måder at vandre på. Linkene findes på pilgrimsforeningens hjemmeside.

Det ligger dybt i den kristne tankegang at der skal missioneres. Det er vel en del af kirkens opgave og derfor også en del af præsters job at møde folk, dér hvor de er og vinde dem for evangeliet. Og går folk pilgrimsvandringer, er det et sted at møde dem. Det fører så til tilbud om at vandre på den rigtige, kristne måde, der kan udvikle det kristne sindelag og hjælpe med at styrke den enkeltes tro. I og for sig ganske sympatisk.

Hvem har retten til at definere?

Hvad jeg finder mindre sympatisk er især to tendenser:

For det første forsøget på at indramme og nyfortolke, hvad det vil sige at være pilgrim. For mig er definitionen på en pilgrim én der selv definerer sig som pilgrim. Det er udmærket at der er nogle, der eksperimenterer med forskellige måder at vandre på – langsomt, hurtigt, alene, sammen med andre, mediterende over bestemte skriftsteder, gentagende bestemte bønner, syngende salmer osv. Hvorfor ikke uddybe oplevelsesmulighederne? Så længe det ikke lukker for mødet med landskabet, de andre og sig selv. Og så længe det ikke bliver markedsført som "den rigtige" måde at pilgrimsvandre på, bliver dogmatisk.

For det andet synet på pilgrimsvandringen som en vej til en dybere tro. På ideen om, at nu nærmer man sig det guddommelige ved 'at bede med fødderne', at det at vandre i sig selv – notabene gjort på rette vis og under kyndig pastoral vejledning – styrker og synliggør den kristne tro, bringer himlen nærmere jorden. Sådanne ideer virker som et knæfald for det katolske med en genopblussen af forne tiders dyrkelse af ydre fromhedsformer. Med fare for et tab af

den frisættelse fra katolsk absolutisme, som reformationen var udtryk for. Der er ikke noget specielt 'helligt' ved at vandre.

Jeg har selv af og til vandret på Camino de Santiago de seneste snart sytten år og har været vidne til den udvikling, caminoen har undergået på godt og mindre godt. Der er ingen tvivl i mit sind om, at caminoen er et sted med stærke åndelige kræfter. De oplevelser af åndelig og spirituel art, som mange pilgrimme kan fortælle om, kræver en nærmere bearbejdning af den enkelte, og det er i den forbindelse, at den åndelige vejledning, som kirken kan give, kan have sin berettigelse. Et fundament i det almindelige trosliv, som det udspiller sig i folkekirken, har været og er til stor glæde for mig. Uden falbelader.

For mig er pilgrimslivet kendetegnet ved en åndelig og materiel frihed, hvor mødet med vejen, naturen, kulturen, de andre, mig selv og det guddommelige ofte går op i en højere enhed af glæde over livet og at være lige nu og her på vejen. Den frihed er det værd at bevare.

Jeg forstår godt interessen for at sætte sig på pilgrimmenes forestillingsverden og bestræbelserne på at få den defineret ind i nogle på forhånd fastsatte rammer. Men kampen om sjælene skal ikke gå stille af. Vi skal ikke have pilgrimslivet rammet ind af en dogmatik, der mere eller mindre autoritært forsøger at sætte sig på pilgrimslivets former og indhold. Hvor velmenende den end er tænkt. Fra katolsk eller protestantisk hold.

Caminoen tilhører dem, der går den. Vi skaber vejen mens vi går.

Episoder fra Caminoen

Skriv en artikel med dine oplevelser på Caminoen.

Caminoen som terapi

Caminoen som eksistentiel læring

Skriv en artikel om hvad Caminoen har gjort ved dig

Møderne på Caminoen

Skriv en artikel om dine mest interessante eller sjove møder på Caminoen.

Pilgrimsvandring i Skåne

Denne lille beretning om en pilgrimsvandring på svensk maner i kirkeligt regi udspringer af, at forfatteren og hans kone i sommeren 2007 opholdt sig en uge i et sommerhus ved Höör i Skåne med det formål at komme rundt i det gamle Østdanmark. I den anledning deltog de blandt andet i en pilgrimsvandring fra Höör kirke til Hallaröd kirke.

af Niels Erik Søndergård

Turen, der var på seksten kilometer, blev arrangeret af Svenska Kyrkan i Höör. Forrest gik præsten, mens kirketjeneren gik bagerst. Turen var inddelt i ni stationer med hvilestop og spisepauser. Midt på dagen var der mulighed for badning i en sø. På syv af afsnittene gik man fælles, mens man gik enkeltvis på to af afsnittene, fordi det var meningen, at man skulle møde stilheden, lige som det også var meningen, at man skulle møde langsomheden som alternativ til en ofte stresset verden. Der var en god menneskelig kontakt på turen. Præsten og min kone Erna blev i den anledning interviewet af avisen, så vandringen kom i Skånska Dagbladet. Før afgang for hver afsnit var der - under ledelse af enten præsten eller kirketjeneren - en kort andagt, der blev afsluttet med - som der blev sagt - den hellige Birgittas bøn: "Herre, vis mig din vej - og gør mig villig til at følge den".

Pilgrimsvandringen afsluttedes med vesper i Hallaröd kirke, hvorefter deltagerne delvist på kirkens regning blev kørt i taxa tilbage til Höör.

En anden dag besøgte vi også pilgrimskirken Sankt Olav, der virkelig var en åndelig oplevelse. Her er det kristne mystiske element virkelig tilstede. Her er Kristus tilstede, også når der ingen mennesker er. De åndelige værdier fra Middelalderen er her bevaret. Ved kirkens opslagstavle stod

der, hvorfor er du her? Og det var heller ikke tilfældigt, at vi var der. Ved Sankt Petri domkirke i Malmø (der er en kopi til den domkirke, der brændte i København i 1700-tallet) så vi, at Svenska Kyrkan fra 25. til 29. juli havde arrangeret en pilgrimstur med overnatninger fra Malmø til Sankt Olav.

Det var vores indtryk, at Svenska Kyrkan konstruktivt baner vejen for, at pilgrimsvandringen kan knytte til ved kirken, så den ikke er nødt til kun at være humanistisk. Dette sker også positivt uden berøringsangst med en erkendelse af pilgrimsvandringens katolske rødder.

Luksus pilgrimme?

Af Troels Beck, Vissenbjerg

Da jeg deltog i debat-gruppen vedr. "Udvikling af Foreningen", og ikke fik svaret tilbage på kritisk indlæg fra foreningens revisor Benny Hansen, her min kommentar/synspunkt.

Benny kritiserede at Gislev Rejser, hvor jeg er ansat og ansvarlig for rejserne på caminoen, sender grupper af sted på caminoen. Benny gav udtryk for: "at vi lige så godt kunne gå en turisttur et andet sted, så vi ikke optog pladser!"

Jeg er naturligvis ikke enig heri. Vi har de sidste fire år sendt grupper på 30-35 personer af sted på en 11 dages rejse, med start i Pamplona og slut i Finisterre. Vi har bl.a. et samarbejde med Dansk Vandrelaug. Vi tilbyder rejsen som en kulturel oplevelse. Vi overnattede første år på vandrerhjem, men ægtepar vil gerne sove sammen, så vi ændrede næste år til mindre hoteller og herberger. Dermed får alle deres eget værelse med bad. Vi har en bus, der følger gruppen og bringer bagagen fra hotel til hotel. Dermed måske betegnelsen "luksus pilgrimme".

Vi vandrer dagligt ca. 20 kilometer. Deltagerne bestemmer selv, om de vil gå alene eller sammen med andre. Den samlede vandrestrækning er ca. 150 kilometer. Efter dagens vandring kører bussen så videre til overnatningsstederne, hvor kirker og klostre besøges. Vi overnatter i Logroño, Santo Domingo, Burgos, Carrión de los Condes, Astorga, Molinaseca, Portomarín og Santiago. Vi overværer i Santo Domingo aftensangen i klosterkirken, vi bor på San Zoilo-klostret i Carrión de los Condes og ankommer til pil-

grimsmessen søndag middag i Santiago. Vi spørger ikke deltagerne om deres religiøse tilhørsforhold, men jeg ved, vi har haft katolikker med, som under pilgrimsmessen deltager i kommunionen, går til alters.

Vi har haft deltagere, som selv har været af sted på en pilgrimstur med en ven/veninde året før, hvor den anden part ikke kunne gennemføre rejsen, så de måtte afslutte rejsen og tage hjem, som så vælger at rejse igen, nu med Gislev-gruppen. Vi har mange deltagere som er oppe i årene, mellem 60 og 80 år, som ville opleve caminoen, men som ikke var sikre på, om de kunne gå hele strækningen selv. Og endelig har vi en del, som efter at have været på 11-dages rejsen, hvor de har afprøvet sig selv, året efter eller senere, egenhændigt begiver sig ud på den lange strækning. Fx mødte jeg på årsmødet i Ringsted en deltager fra vores første tur, som sidste år gik hele caminoen selv, dernæst var med på Hærvejs-turen og nu er aktiv i Viborg indenfor pilgrimsforeningen der!

Vi får mange tilbagemeldinger fra deltagere om, at de har haft en stor personlig oplevelse og har svært ved at komme 'ned på jorden igen' efter hjemkomsten!

Så min påstand er, at vi ikke er på "turisttur", men seriøst deltager på caminoen ud fra de syv pilgrimsord: Langsomhed, bekymringsløshed, frihed, stilhed, enkelthed, spiritualitet, fællesskab.

Siden 2005 har vi haft knap 440 deltagere og venter at sende 3-4 grupper af sted i 2009 og igen i jubelåret 2010.

Pilgrimsvandra på Klosterleden

Pilgrimsforeningen i Vadstena har udgivet en rigtig god guide om klosterleden. Bogen er i A5 format og ikke så tung. Den er med dejlige farvebilleder. Den indledes med et par sider, der kan bruges som pilgrimspas med plads til navn osv. og med plads til stempler.

af Eva Andersen

Bogen er opdelt i kapitler, der handler om den historiske baggrund for pilgrimsvandring, om pilgrimslivet med den indre og ydre vandring, pilgrimmens syv nøgleord og lidt om opbakning.

Derefter kommer kapitler med selve beskrivelsen af leden. Først fra syd og derefter fra øst.

Det er gode beskrivelser med historiske oplysninger. Der er oplysninger om selve vejen, med rasteplasser og natlogi. Leden er afmærket med pilgrimsforeningens bomærke.

Da pilgrimsleden jo er en Birgitta-vandring er der selvfølgelig også et par sider med de vigtigste årstal i Birgittas liv og om klosterkirken i Vadstena.

Vil man hellere vandre med en flok, er det også en mulighed og man får oplysninger om Pilgrimscentrum, hvor man kan melde sig til kurser og vandringer.

En dejlig bog, jeg ville ønske, jeg havde haft på min første vandring mod Vadstena.

Bogen kan bestilles hos Pilgrimscentrum i Vadstena, hvis hjemmeside findes under "Links" på vor egen hjemmeside. Den har ISBN 978-91-7580-375-3 og er af Ingemar Hagerfors. Pris: ukendt

Folder om foreningen

Tag den med når du er ude som foredragsholder

Hvis du vil have et antal af folderen tilsendt på papir, bedes du henvende dig til foreningen. Fra hjemmesiden under "Hvem er vi – Foredragsholdere" kan du downloade foreningens folder. Den er i A4-format og kan printes eller fotokopieres på begge sider. Den er i farver.

Pilgrimsspor

I Pilgrimmen nr. 14 bragte vi en foromtale af denne bog, som er en artikelsamling, redigeret af Elizabeth Knox-Seith, udgivet på forlaget Univers 2007. Her bringer vi Gitta Bechshøfts anmeldelse

af Gitta Bechshøft

Pilgrimsspor kommer i sandhed hele spektret rundt i sin søgen efter hvad Elisabeth Knox-Seith i bogens indledning formulerer som: *"Pilgrimsspiritualitetens fremvækst i post-moderne tid"* og som: *"konturerne af den udvikling, der er sket i europæisk og kristen sammenhæng..."*

Der er efterhånden skrevet så mange hyl-demeter litteratur om pilgrimsvandringens historiske og åndelige idegrundlag, at nogle måske ikke orker at læse endnu en bog, før de selv kaster sig ud i vandringens mysterier for så at vende hjem med indsigter, der aldrig ville kunne erhverves fra lænestolens dyb. Nogle ville måske endda stille sig selv spørgsmålet om det formålstjenlige i at begive sig af sted med hukommelsen fyldt til randen med videns teorier og "modeller" fra tidligere (tidere) pilgrimserfaringer? En pilgrim er en pilgrim er en pilgrim – gå ud og find din egen vej og glem alt om teorier og lakmusprøver på "ægt-hed" etc. for de forvandles måske snarere til en snublesten end en støtte på din vandring. Den omhyggelige forbereder vil nok alligevel føle sig fristet til at sætte en større mængde re-lateret læsestof til livs, før han begiver sig i vej udstyret med en checkliste over både udstyr, holdninger og forventninger til hvad vejen bør(!) bringe ham.

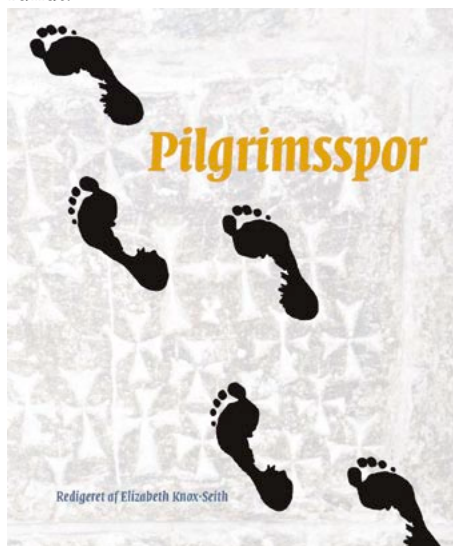
I min egenskab af læser og boganmelder ved-kender jeg mig en stor portion interesse for hvad "andre" mener, tænker og erfarer om vores fælles postmoderne pilgrimsvej, selvom jeg engang imellem bare har lyst til at tømme hele hjerne-kassens videnslager og begynde forfra som et ubeskrevet blad - et skridt ad

gangen - uden at skulle forholde mig til om jeg nu eventuelt er "rigtig" pilgrim eller bare "simulerer pilgrim".

Jo mere jeg VED desto mere ER jeg, eller måske er jeg slet ikke? Måske trasker jeg bare rundt i den samme cirkel som mine søgende forgængere der efter mange farefulde strabadser vendte hjem og fandt deres trøst på bunden af sagsuppen?

Måske eksisterer det forjættede indre land, pilgrimmen søger, kun som en vision, der er smukkeste og mest nærværende når man sidder i sin lænestol med en god bog i hånden? Denne bog for eksempel?

Hvorfor overhovedet begynde at GÅ, hvis man allerede i tanken har været hele vejen rundt?

Min indre minimalist hvisker, at jeg skal springe det hele over, sende en mail om at jeg umuligt kan anmelde Pilgrimsspor, fordi ingen kan vandre i andres spor (eller tanker). Men så let går det ikke, for min lige så aktive indre maksimalist spænder ben og kræver, at jeg nærlæser teksten og skriver en anmeldelse. Jeg læser og gør derefter adskillige forsøg på at referere fra de kapitler der tiltaler mig allermest: *Vejen til Fred, Pilgrimsfærd fra senantikken til højmiddelalder, I de andres fodspor? Om moderne selvopfattelse på Caminoen, Den Danske Klosterrute som moderne pilgrimsvej*, men det går bare ikke... Jeg vikles ind i egne snirklede betragtninger, hvilket vel egentlig er formålet med bogen?

Til sidst beslutter jeg bare at skrive:

Kære læser, Pilgrimsspor henvender sig til enhver, der har gjort sig tanker om, hvad det vil sige at være pilgrim. Her finder du stof til eftertanke, som du selv kan bygge videre på, når og hvis du får lyst til at sætte din egen pilgrimsidentitet til debat - både overfor dig selv og andre. Læs endelig, men tab for alt i verden ikke lysten til at GÅ.....

God læsning og Buen Camino

Pilgrimsspor

Redigeret af Elisabeth Knox-Seith
Forlag: Forlaget Univers.
Holme Parkvej 18, Højbjerg 8270
www.forlagetunivers.dk
ISBN 978-87-91668-18-0
pris: 200 kr.

Billeder...

Send dine bedste
pilgrimsbilleder
til brug i Pilgrimmen
og på hjemmesiden

...ikke under 1MB!

på CD eller via e-mail til

redaktionen@santiagopilgrimme.dk

Melodi: Jens Vejmand

Hvem vandrer der på vejen?

Hvem vandrer der på vejen,
med stokken i sin hånd,
med oppakning på ryggen,
gjort fri af alle bånd?
Der gør såmænd en pilgrim
på vej i hurtigt trav,
på vej ned til Santiago,
ned til Sankt Jakobs grav.

Han går i flok med andre,
han går lidt for sig selv.
Han sover på et herberg,
når dagen går på hæld.
Det er hans liv som pilgrim,
på vej i hastigt trav,
på vej ned til Santiago,
ned til Sankt Jakobs grav.

En dag, når han er fremme,
når turen den er endt,
så må han tage afsked
med alle han har kendt.
Nu er han ikke pilgrim
på vej i vældigt trav,
nu er han i Santiago
og ser Sankt Jakobs grav.

Tilbage lidt vemodig,
hvor han har valgt at bo,
her er han blevet rastløst
og kan ej finde ro,
for pilgrimslivet savnes
og vejens stolte trav,
han længes mod Santiago
og efter Jakobs grav.

Og lur mig, mon han ikke
ret snart ta'r ud igen
og søger i den retning,
hvor han har få't en ven:
Igen på vej som pilgrim,
på vej i samme trav,
på vej ned til Santiago,
ned til Sankt Jakobs grav.

Finn Buhl

Melodi: En rose så jeg skyde

En pilgrimsvej kan vandres

En pilgrimsvej kan vandres
både på jord og i dit sind.
Det, der for dig forandres,
er, når du lukker ORDET ind.
Den vej er "Vejen Hjem".
Din Gud, Han står og venter
tålmodig og med dør på klem.

Den vej går til dit hjerte,
ind til den "hjemmelige" flod.
her føles "brudens smerte",
her ofres Jesu Kristi blod:
Det kors er Livets Træ.
Når alt er tvivl og kaos,
kan du derunder søge læ.

Hvert skridt du går på vejen
er bøn til Gud og til Hans Søn.
Pilgrim vær' ej forlegen,
ydmyghed det er TROENS løn.
Så syng når du går ud.
Gå mange kilometer,
ved målet bli'r du Kristi Brud.

En brudefærd i glæde
er nu din vej – din pilgrimsfred.
Din brudgom dig afklæde,
kysser dig ømt med hellighed.
Du "føde" skal Hans Barn;
Det er "Den Gode Gerning",
fri – viklet ud af satans garn.

Ved korsets fod dit leje,
her vendes gråd til salighed.
Du går ej mer' på veje,
hvor manges søgen bliver ved.
De leder efter Gud,
men du fandt det, de søger:
Fandt Gud fandt dig, før du gik ud!

Finn Buhl

Kære medlemmer

Det er med glæde, at jeg kan præsentere foreningen nye bestyrelse, som efter generalforsamlingen i oktober har konstitueret sig således:

- **Bent Jul**, formand, tlf.: 3254 8816 - Mobil: 2544 7562 (**København**)
- **Henrik Friediger**, næstformand og redaktør, tlf.: 2892 1632 (**Virum**)
- **Nils Henrik Lieberkind**, sekretær – pilgrimsveje mv., tlf.: 4731 5626 (**Frederikssund**)
- **Carina Glunz**, kasserer, tlf.: 4042 9515 (**Køge**)
- **Else Dupont**, bestyrelsesmedlem – formidling af hospitaleros mv., tlf. 7020 1011 (**Sønderborg**)
- **Hans-Peter Glunz**, webmaster, tlf.: 2040 1131 (**Køge**)
- **Kaj Højland**, bestyrelsesmedlem – pilgrimsveje & herberger langs Hærvejen, tlf.: 9781 0113 (**Lemvig**)
- **Vibeke Nygaard**, suppleant - salg af pilgrimspas, tlf.: 2250 2635 (**Frederiksberg**)
- **Kjeld Burby**, suppleant, tlf.: 2371 6562 (**Svendborg**)

Når glæden er så stor, skyldes det helt afgjort, at bestyrelsen føler, at vi er kommet godt igennem den uro, som opstod hen over sommeren 2008 og som bevirkede at bestyrelsen måtte konstituere sig på ny i september. Jeg vil ikke her komme nærmere ind på problemerne, men henvise til det referat fra generalforsamlingen, som kan ses på foreningens hjemmeside.

Årsmødet 2008

Den nye bestyrelse fik i september og oktober travlt med at arrangere et årsmøde, som vi syntes blev det bedste i mange år. Ud af foreningens 858 medlemmer deltog over hundrede i årsmødet, hvilket er det største antal nogensinde. Der blev afholdt 4 parallelle sessioner, som alle havde stor tilslutning. Stemningen var god og der var meget udveksling af erfaringer mellem medlemmerne.

Professor, dr. theol. Søren Giversen holdt et spændende foredrag om hvordan man som pilgrim kan bevæge sig rundt i Ægyptens for- og nutid. Hans mangeårige viden om kristne ægyptiske forhold smittede af. Ligeså hans interesse for gamle håndskrifter. Den slags foredrag er en sjældenhed, som vi er meget stolte over at kunne præsentere.

Generalforsamling 2008 og tak

Referatet for generalforsamlingen fremgår desuden af foreningens hjemmeside sammen med bestyrelsen beretning og regnskab for 2008. Her vil jeg gerne fremhæve, at bestyrelsen efter generalforsamlingen har sendt en erkendtlighed med en stor tak til flere, som har gjort en stor indsats. Det drejer sig om følgende:

- Henrik Tarp og Vivi Tarp for deres initiativ til etablering af foreningen samt for deres mangeårige indsats som hhv. formand og sekretær.
- Steen Freudendal for hans mangeårige indsats for etablering af foreningens hjemmeside. Som webmaster har han vedligeholdt den i en lang årrække. Vi sender ham den nye udgave af Don Quixote.
- William Arentved for aktivt medlemskab i bestyrelsen i en årrække, senest som næstformand. Han har ydet en stor indsats med at besvare de mange spørgsmål på hjemmesiden fra medlemmer og andre interesserede.
- Glunz og Jensen A/S for deres gæstfrihed og velvilje til frit at stille deres flotte faciliteter til foreningens disposition for afholdelse af årsmødet.

Bestyrelsen var ikke helt tilfreds med generalforsamlingens form. Vi finder, at vi fremover skal sikre os mere tid til behandling af beretningen samt sikre en bedre valgproces, hvor kandidaterne præsenterer sig.

Din mailadresse til foreningen

Foreningen vil arbejde for en bedre relation mellem bestyrelsen og medlemmerne. Dette vil bl.a. foregå ved udsendelse af mails med nyheder og arrangementer. Nyheder og arrangementer vil fortsat kunne ses på hjemmesiden www.santiagopilgrimme.dk under menuen "Aktuelt" og "Aktivitetskalender". De nyheder, som fremgår af nyhedsmai-

len, kan være mere uddybende beskrevet på hjemmesiden. Nyhedsmailen vil nå cirka 56 pct. af medlemmerne, nemlig dem der har afgivet mail-adresse. Husk derfor at holde din mailadresse ajour via hjemmesiden.

Bliv aktiv i foreningen

Bestyrelsen ser meget gerne, at flere af foreningens medlemmer knyttes tættere til foreningens organisatoriske arbejde. Vi vil derfor opfordre medlemmer til at meddele deres interesse for foreningens arbejde. Dette kan gøres ved enten at sende en mail til foreningens formand eller ved at udfylde et spørgeskema, som kan downloades fra hjemmesiden. Særligt har vi behov for medlemmer, der vil deltage i en arrangementskomite til afholdelse af jubilæet.

Årsplan 2009

Siden generalforsamlingen har den nye bestyrelse fået lagt en årsplan for 2009. Den fremgår i kortfattet form i særskilt artikel og kan i øvrigt ses i mere detaljeret form på hjemmesiden. Den er i uddrag sendt til medlemmer, der har afgivet deres mailadresse.

10-års jubilæum

Flere af årets arrangementer tilrettelægges som jubilæums-aktiviteter i forbindelse med at foreningen kan fejre sit 10-års jubilæum. Foreningen blev stiftet d.13. november 1999.

Lørdag d. 24. januar 2009 holdt en lille arrangementskomite i foreningen en workshop, hvor der blev opstillet forslag til jubilæums-aktiviteter. Workshopen foreslog, at vi laver en vandreudstilling, som kan vises rundt i landet. Lokalt skal man stå for lokaler og presse samt komme med et caminoforedrag. Repræsentanter fra foreningen vil være til stede for at orientere om generelle

forhold og give gode råd. Er du interesseret, bedes du sige til.

Årsmødet i år vil foregå på Fyn lørdag den 31. okt. og søndag den 1. nov. Indlogering tilbydes. Jubilæums-mødet bliver mere festligt end vore normale årsmøder. Du har noget at se frem!

Bestyrelsen skal tage stilling til workshop-pens forslag. Du vil kunne læse lidt mere om arrangementerne i små annoncer her i Pilgrimmen nr. 16. Følg også med på hjemmesiden.

Foto- og plakatkonkurrence

I forbindelse med den påtænkte vandrestilling har arrangementskomitéen foreslået en fotokonkurrence med pilgrimsfoto. Du opfordres derfor til at fremsende et mindre antal fotos til foreningen. Disse vil i A4-format blive opsat og udstillet på en vandrestilling i forbindelse med jubilæumsaktiviteterne.

Der udskrives også en tilsvarende konkurrence til en plakat, som kan anvendes af foreningen, når foreningen og dens medlemmer har lejlighed til lidt reklame for os – ikke mindst ved jubilæums-arrangementerne.

Om nogen tid vil de nærmere betingelser for de 2 konkurrencer blive offentliggjort på hjemmesiden.

Jeg vil ønske jer alle sammen et godt pilgrimsår. Jeg håber, at vi ses til nogle af de mange arrangementer i årets løb. Specielt er jeg spændt på, hvordan vi sammen får fejret 10-års jubilæet til efteråret.

Buen camino!

Bent Jul, formand

PS:

Da jeg var redaktør, holdt jeg af i ”Kære Læser” at bringe et par visdomsord fra Jakobsbrevet. Den tradition vil jeg gerne fortsætte med:

Hvem af jer er vis og forstandig? Han skal vise det i gerning ved et ordentligt liv med den vises sagtomhed..... Men visdommen fra oven er først og fremmest ren, og desuden er den fredsskabende, mild og omgængelig, fuld af barmhjertighed og gode frugter, upartisk og oprigtig. (Kap 3 v. 13 og 17)

*Formanden fandt denne smukke Jakobsskulptur på kunstmuseet, Szépművészeti Múzeum, i Budapest. Figuren er formentlig fra sidst i 1300-tallet og lavet af en spansk mester. Museet købte figuren i 1950 og har ikke meget viden om dens oprindelse.
(Foto: Bent Jul)*

Lidt om den nye formand

Det er første gang Pilgrimsforeningen skifter formand, det er således ikke en hverdagsbegivenhed. Vi har derfor bedt den nye formand om at fortælle lidt om sin baggrund og om sine erfaringer og interesser som pilgrim. Her er hans korte beretning.

af Bent Jul

Som dreng var jeg spejder og holdt af vandring. Senere kom jeg på flere vandreture og strabadserende skiture i Norges Jotunheimen og Rondane. Naturen med rusk og kulde udfordrede mig. Det var på dette tidspunkt "spejderen" i mig, der var aktiv. Senere i 1990-erne kom jeg med på et par pilgrimsrejser til Rom og fik lyst til min første pilgrimsvandring i 1996 på Caminoen. Det inspirerede til min 3.471 km lange vandring fra Sankt Jakobs kirke i København til Santiago de Compostela i 1998. Jeg opdagede, hvor godt det var at forbinde en ydre vandring med krop, kultur og historie med en indre vandring med fordybelse i sind og ånd. Vandringen i 1998 forvandlede mig til pilgrim, og jeg har lige siden set mig som en del af den pilgrimsbevægelse, der i årene herefter skød op i hele Vesteuropa.

Den 5 måneder lange pilgrimsvandring til Santiago har ændret mit liv. Det er jeg meget taknemmelig for, og jeg har siden haft lyst til at give noget tilbage den Camino, som har givet mig så meget. Hvor mærkeligt det end kan lyde for nogen, så følte jeg det nærmet som et kald, at udbrede kendskabet til pilgrimslivet og pilgrimsvejene til Santiago de Compostela.

Nogle har spurgt mig, hvordan det er at blive formand for foreningen. Jeg kan kun sige, at jeg endnu ikke ved det. Jeg ved kun, at jeg var meget glad for at være redaktør af Pilgrimmen. Pilgrimmen gav mig en frihed til at formidle ideerne om pilgrimsvan-

dring. Nu er min rolle i foreningen blevet en anden. Opgaverne er store og vigtige.

Hvis nogen er nysgerrig efter hvordan jeg som person forholder mig til pilgrimsbevægelsen, må jeg henvise til mit redaktionsarbejde for Pilgrimmen, hvis bredde i emnevalg er noget, som jeg har lagt mest vægt på. Jeg vil fortsætte en linje, hvor vi i foreningen skaber plads til samme bredde i forståelsen af pilgrimslivet og hvor vi med respekt for hinanden giver mulighed for personlig vækst og udveksling.

Endvidere kan nævnes, at jeg har skrevet en længere artikel i antologien Pilgrimsspor (Forlaget Univers), hvor jeg går mere systematisk til værks med forslag til, hvordan man gennem pilgrimsvandring kan fordybe sig. Jeg elsker at forholde mig eksperimentere til forskellige måder at vandre som pilgrim. Mit bidrag til Pilgrimsspor er en syntese af erfaringer fra mine ofte eksperimenterende pilgrimsvandringer.

De senere år, har jeg haft mine længste pilgrimsture i Frankrig. De er blevet suppleret med mindre ture i Danmark/Sverige, Syrien og Athos (munkeøen i Grækenland). Jeg håber, at jeg på min pilgrimsvandring i Spanien til sommer, kan komme til mere klarhed over min opgave som formand.

Pilgrimsvandring til Santiago de Compostela

Introkursus og 8 dages vandring i efteråret 2008 i Spanien

Nordfyns Højskole vil i efteråret 2008 i samarbejde med Foreningen af Danske Santiagopilgrimme afholde et forberedelseskursus med en efterfølgende rejse til Spanien, hvor der i godt en uge vandres gennem det skønne og fremmedartede Galicien til Santiago de Compostela.

Kurset og vandring er tilrettelagt for dem, der er lidt utrygge ved at skulle af sted på egen hånd. De daglige vandringer er på omkring 20 km, en enkelt dag dog 28 km. I alt vandres 150 km. Man bliver indlogeret på refugier og små hoteller undervejs. Det forventes, at deltageren kan bære sin egen rygsæk med en vægt på ca. 5-7 kg.

På højskolen foretages en introduktion til vandringens rødder og tradition. Desuden tilbydes vejledning i, hvordan man kan forholde sig spirituelt til den forestående vandring, ligesom der vil blive givet råd og vejledning om udstyr og rygsækkens indhold.

Herefter tager man et fly til Spanien for selv at vandre på den klassiske pilgrimsrute. Hver dag vil der være kyndig vejledning om dagens etape. Der er mulighed for følgeskab med vejlederne og de øvrige danske kursister. Turen er tilrettelagt, så den ligner den "ægte" pilgrimsvandring, der svarer til den man kan foretage på egen hånd.

Hver dag på turen rummer sine særlige oplevelsesmuligheder. Der vil derfor løbende blive fortalt om vejen og vandringen. Til hver dag vil der blive udleveret en side med nyttige og forhåbentlig interessevekkende informationer. Da der er tale om en pilgrimsvandring, vil der blive givet plads og rum til, at vi kan dele vores oplevelser og erfaringer med hinanden.

Arrangementet er fastlagt til at starte lørdag d. 10. oktober 2009 med nogle dage på højskolen og herefter godt en uge i Spanien. Hjemkost torsdag d. 22. oktober 2009.

Tilrettelæggelse

Vandring på Caminoen er tilrettelagt og vil blive ledet af **Henrik Friediger** og **Niels Henrik Lieberkind**, som begge har gedigent kendskab til spanske forhold. Henrik er forfatter til bogen "Mig og Caminoen", redaktør af Pilgrimmen og formentlig den dansker, der har haft flest pilgrimsdage på Caminoen. Niels Henrik er bestyrelsesmedlem i Foreningen af Danske Santiagopilgrimme og har tidligere guidet rejser/pilgrimsvandring på Caminoen.

Bent Jul og **Kirsten Mandøe**, der står for "Pilgrim i Pinsen", vil sammen med lederne af vandringen i Spanien bidrage til forberedelsen af turen på de indledende højskoledage.

Nærmere oplysning

Pilgrimsvandringen vil koste 8.800 kr. Dertil kommer skønsmæssigt egne udgifter i Spanien på omkring 2.000 kr.

Nærmere beskrivelse følger på hjemmesiden for hhv. Nordfyns Folkehøjskole, www.nfhs.dk og på Foreningen af Danske Santiagopilgrimme, www.santiagopilgrimme.dk

Tilmelding til Nordfyns Folkehøjskole på tlf: 6481 3280 eller mail bogense@email.dk

Billeder fra foreningens årsmøde

2008 i Ringsted

Workshop om foreningens rolle i pilgrimsbevægelsen

Hvor skal foreningens fokus ligge? En workshop på årsmødet definerede foreningens rolle i pilgrimsbevægelsen og overvejede om fokus skal ligge på det hjemlige eller i Spanien. Også forholdet mellem det verdslige og det kirkelige blev drøftet. Desuden tilbød en række af deltagerne sig til konkret at tage del i foreningens organisatoriske arbejde. Det blev til en meget moden workshop, hvor 16 interesserede medlemmer bød ind med refleksioner over hvad foreningen er og bør være.

Lad mig her prøve at resumere de forslag og overvejelser, der kom til udtryk på workshopen. Der skal indledningsvist siges, at fremstillingen ikke er et direkte referat, men en bearbejdet præsentation af de enkelte bidrag udtrykt i forfatterens eget sprog. Læseren må have undskyldt, at fremstillingen er noget fragmenteret, hvilket skyldes, at artiklen afspejler de enkelte deltagers udsagn uden at workshopen drog nogen fælles konklusion. Navne på deltagerne er udeladt.

af Bent Jul

Foreningen i pilgrimsbevægelsen

Hvordan ser man foreningens placering i det, man kan kalde pilgrimsbevægelsen. Hvad skal foreningen overordnet set beskæftige sig med?

Foreningens skal give en slags åndeligt input til den enkelte pilgrim, så pilgrimsbevægelsen kan blive et modstykke til en verden, der fokuserer for meget på det materielle.

Interessen for middelalderen historie og kulturhistorie er for mange en vigtig inspirationskilde for genoptagelsen af pilgrimsvandring i moderne tid.

Foreningens skal også inspirere til pilgrimsvandring i Norden og man kan se foreningen som en del af skandinavismen. Samarbejdet mellem de nordiske pilgrimme er vigtigt, for vi har meget til fælles – også i relation til de klassiske vandringer til Santiago de Compostela.

Her i sommer er der blevet foretaget en del research omkring Via Scandinavia fra Frederikshavn til Viborg, som skal indarbejdes i foreningens materiale. Etablering af en pilgrimsvej over Fyn kunne påbegyndes.

Foreningen må meget gerne hjælpe medlemmerne med forberedelse af deres vandring. Her tænkes på en værktøjskasse, men ikke kun med praktiske råd til fx. pakning af rygsæk. Inspireret af kurset på Nordfyns Folkehøjskole i pinsen kunne man forestille sig, at der kom introduktion i de forskellige måder at vandre på. Det manglede ved min første vandring på caminoen.

Selvom foreningen har fokus på Spanien, begynder og slutter al pilgrimsvandring i det hjemlige. Derfor må foreningen også beskæftige sig med de hjemlige forhold.

Det er vigtigt, at man ser foreningen som tværreligiøs og økumenisk.

Foreningen må gøre servicen med formidling af hospitaleros bedre. Man må hjælpe medlemmerne med at komme af sted.

Man kan se foreningen som en del af fredsbevægelsen. Dette skal ikke forstås som en politisk bevægelse, men som en bevægelse, hvor venlighed og accept breder sig blandt mennesker. Der kan derfor være plads til troende såvel som ikke-troende.

”Det Nordiske” spiller en stor rolle som udgangspunkt for vandring i Spanien. Mange har vandret lokalt i Danmark eller i Norden, før de tager til Spanien. Derfor er samarbejdet mellem de nordiske pilgrimme vigtigt. Det vedrører også kontakten mellem pilgrimsforeningerne.

Generelt er der interesse for deltagelse i planlægning af et godt 10-årsjubilæum i 2009.

Pilgrimslivet er en del af en åndelig frihedskamp. En frihed til det åndelige. En frihed for den enkelte og for alle.

Foreningen skal beskæftige sig med de tre I'er: Introducere, Inspirere og Informere.

Det ville også være skønt om foreningen kunne gøre noget, så også handicappede kunne få del i pilgrimsvandring.

Det hjemlige og Spanien

Hvor skal foreningens fokus ligge; på det hjemlige eller på Spanien?

Man er nødt til at se det som en helhed; men naturligvis med én retning med fokus på Santiago de Compostela.

Skal man på pilgrimsvandring, foregår

inspirationen i det hjemlige – den sker før man kommer af sted. En fokusering på det hjemlige vil fremme den indre proces hos den enkelte pilgrim, så det ikke kun er den ydre vandring, der bliver lagt vægt på.

For en pilgrim er der mange delmål før ankomsten til Santiago de Compostela. Disse skal alle have opmærksomhed. Det gælder i Spanien. Det gælder også tilsvarende mål i det hjemlige Danmark og på hele vejen fra Danmark til Spanien.

Man kunne sige, at der skulle være en 60-40 fordeling med 60 pct. til Spanien og 40 pct. til det hjemlige, herunder Norden.

Man kunne se det som et nervesystemet af masser af nerver, der op langs ryggraden samles til en stor nervebane. Foreningen skal således opbygges med udgangspunkt forskellige steder i det hjemlige og med slut i ”hjernen”, dvs. Santiago de Compostela. Undervejs kommer der impulser fra andre sidenerver, fra andre lande.

Vi skal være opmærksomme på, at vi som santiagoopilgrimme har et særligt ansvar. Det er os, der bærer de store pilgrimsmyter. Drømmen om at blive pilgrim næres af film, bøger, digte, blade, aviser, foredrag og hjemmesider med personlige beretninger. Uden disse store vidnesbyrd fra pilgrimsvandring til Santiago de Compostela ville der næppe være lokale pilgrimsvandring i lande som Danmark.

Det verdslige og det kirkelige

Hvor skal foreningen placere sig mellem på den ene side det religiøse/kirkelige og på den anden side det verdslige/praktiske.

Til spørgsmålet blev bemærket, at det ikke har mening at tale om begrebet pilgrimsvandring uden et religiøst motiv – eller i det mindste en vandring med et eksistensforvandlerende sigte.

Vi må anerkende, at foreningen er en del af en græsrodsbevægelse, dvs. en bevægelse for ”almindelige” moderne mennesker, der vil noget med det at være pilgrim.

Det er meget vigtigt, at vi ikke dedikerer os til noget. Friheden for den enkelte er det allervigtigste.

Det er ligeledes vigtigt med respekt. Man skal således kunne have sine oplevelser i fred. Man skal ikke kunne bebrejdes de oplevelser – religiøse såvel som ikke-religiøse – man måtte have fået undervejs.

Vi må erkende, at vandringer til Santiago har en kristen grundsubstans. Det åndelige må have højere prioritet end den herskende materialisme.

Når vi færdes som danskere i Spanien, må vi respektere, at vi er pilgrimme i forståelsen af, at vi er fremmede på vej gennem andres land. Santiago har sit udspring i tiden før reformationen og den forblev romersk katolsk.

Det kan være svært at respektere, at pilgrimsvejene også tiltrækker turister. Men det må vi. Turisme er et vilkår. I Norge har man et udtryk, der beskriver situationen gennem følgende selvmodsigende meninger: ”Jerusalem er et Mekka for turister”.

Det er vigtigt, at pilgrimmen går med tydelighed og respekt. Respekt er i det hele taget et nøgleord for pilgrimme. Respekt for hinanden. Respekt for det land og kultur vi går

igennem. Respekt for de oplevelser og indsigter vi møder.

I moderne tid handler det meget om at gå med hjertet. Caminoen er en vej til en nødvendig venlighed.

Det er ikke så ligetil at vandre som pilgrim i moderne tid – det er heller ikke let at formidle pilgrimstanken. Vi har som bekendt på få årtier mistet det religiøse sprog. Vi står derfor med en stor udfordring.

Nøgleord fra workshoppen:

- Modstykke til materialisme
- Historien og kulturhistorien som inspirationskilde
- Skandinavismen og nordisk fællesskab
- Tværreligiøs og økumenisk bevægelse
- Foreningen som fredsbevægelse
- Pilgrimslivet som en åndelig frihedskamp
- Græsrodsbevægelse for moderne mennesker, der vil noget
- Pilgrimsvandring med en kristen grundsubstans
- Caminoen med hjerte som en vej til en nødvendig venlighed
- Frihed for den enkelte
- Respekt for hinanden og hinandens oplevelser
- De tre I'er: Introducere, Inspirere og Informere
- Forberedelse til indre såvel som ydre vandring
- Etablering af pilgrimsveje
- Plads til handicappede
- 60 pct. til Spanien - 40 pct. til det hjemlige
- Vi bærer de store pilgrimsmyter

Bestyrelsens opfattelse

Ovenstående er et referat af de udsagn, som fremkom fra deltagerne på workshopp. Referatet må ikke forveksles med en programmerklæring eller en strategi for foreningen. Bestyrelsen har drøftet de udsagn som kom frem på workshopp. Bestyrelsen har bemærket sig og anerkender den store bredde, der er kommet til udtryk i opfattelsen af, hvordan pilgrimsvandring kan forstås, og hvor foreningen skal lægge sit fokus.

Bestyrelsen finder, at foreningen skal give plads for et sådant bredt spænd i opfattelsen. Det er vigtigt, at foreningen er et sted, hvor medlemmerne med respekt kan dele og udtrykke deres synspunkter. Det er bestyrelsens klare opfattelse, at foreningen som forening skal bibeholde sit neutrale grundlag, hvor den ikke forpligter sig til en bestemt opfattelse. Foreningen har ikke til opgave at missionere for den ene eller anden retning og vil med gensidig respekt omgås såvel alle kirkesamfund som ikke-troende.

Bestyrelsen vil arbejde videre med workshoppens resultat. Bestyrelsen føler, at de nuværende vedtægter giver plads til den store bredde i medlemsskaren samtidigt med, at foreningen fortsat skal forholde sig uafhængig af bestemte opfattelser. De vedtægter, der blev vedtaget i oktober 2007, er der således ikke behov for at ændre.

Sluttelig skal nævnes, at bestyrelsen med tilfredshed har noteret sig, at mange i workshopp har givet tilsagn om at deltage aktivt i foreningens organisatoriske arbejde. Også dette vil der blive arbejdet videre med.

Billeder...

Send dine bedste

pilgrimsbilleder

til brug i Pilgrimmen

og på hjemmesiden

...ikke under 1MB!

på CD eller via e-mail til

redaktionen@santiagopilgrimme.dk

”Pilgrim i Pinsen”

Højskoleophold i pinseugen fra tirsdag d. 26. maj til tirsdag d. 2. juni 2009

Pilgrimmenes liv afprøves på små vandringer på Fyn

Nordfyns Folkehøjskole og Foreningen af Danske Santiagopilgrimme har i samarbejde arrangeret en uge, hvor pilgrimmenes liv kan afprøves. Kurset er tilrettelagt som en kombination af foredrag, daglige vandringer i den fynske natur og et intenst samvær.

Deltagerne vil blive introduceret til pilgrimslivet gennem inspirerende foredrag af erfarne pilgrimme. Foredragene vil afdække pilgrimsvandringens mysterier.

De daglige vandringer går gennem noget af det smukkeste af Fyns natur og vil have en længde på 8 til 16 km. Tempoet vil blive afpasset efter deltagerne. Hver vandring introduceres med et tema, så man kan afprøve forskellige praktikker til fordybelse under vandringen. Temaet vil blive præsenteret og uddybet af kursets undervisere, der har flere års erfaring fra såvel lange som korte pilgrimsvandringer i ind- og udland.

Der vil blive lagt vægt på at skabe en atmosfære, som den der findes på den spanske camino, dvs. med et muntret og intenst samvær. På samme måde som på caminoen, der fører pilgrimme til Santiago de Compostela, vil spiritualiteten og pilgrimsvandringens fænomener være i centrum, **men grundlaget vil være folkeligt.**

Der bliver tid til fordybelse, og der bliver mulighed for individuel rådgivning hos kursets undervisere. Kursets struktur vil tage behørigt hensyn til, at vi går ind i Pinsen.

Kurset henvender sig til både nybegyndere og erfarne pilgrimme. Herved opstår der mulighed for at skabe et pilgrimsfællesskab med udveksling af erfaringer mellem deltagerne.

Tilrettelæggelse

Bent Jul er formand for Foreningen af Danske Santiagopilgrimme og tidligere redaktør af foreningens tidsskrift ”Pilgrimmen”. Han har vandret fra Danmark til Santiago de Compostela i det nordvestlige Spanien, og ligeledes til flere af de klassiske pilgrimsmål i Europa.

Kirsten Mandøe er psykolog og har pilgrimserfaringer fra primært vandringer i Danmark, Sverige, Frankrig og Spanien. En del af disse som såkaldte Maria-vandringer.

Begge har erfaringer i kristen spiritualitet og retriæter. Der bliver mulighed for individuel rådgivning.

Preben Duedal Rasmussen, højskolelærer, vil stå for kursets afvikling samt de musiske indslag.

Mogens Godballe, forstander, vil stå for højskolens aktiviteter.

Foredrag (foreløbig plan)

Der er planlagt en række foredrag af kursuslederne samt følgende:

Henrik Friediger, som efter utallige vandringer på Caminoen har skrevet bogen ”Mig og caminoen”, er redaktør af Pilgrimmen, som er et halvårligt tidsskrift udgivet af Foreningen af Danske Santiagopilgrimme.

Kaj Højland, som ud over pilgrimserfaring fra en række Sydeuropæiske og Nordiske pilgrimsmål er aktiv i etablering af de danske pilgrimsveje, der forbinder Santiago de Compostela i syd med Nidaros i nord.

Elizabeth Knox-Seith, som i årevis har arbejdet med pilgrimsvandring og spiritualitet, har redigeret antologien ”Pilgrimsspor” (Forlaget Univers).

En lokal vejleder vil fortælle om den Fynske natur. En lokal præst vil fortælle om Pinsen.

Nærmere oplysning

Nærmere beskrivelse kan findes på hjemmesiden for hhv. Nordfyns Folkehøjskole, www.nfhs.dk og på Foreningen af Danske Santiagopilgrimme, www.santiagopilgrimme.dk. Der vil du også kunne finde fotos og artikler skrevet af deltagere på et tilsvarende pilgrimskursus i Pinsen 2008 (Se foreningens artikler i Pilgrimmen nr. 15)

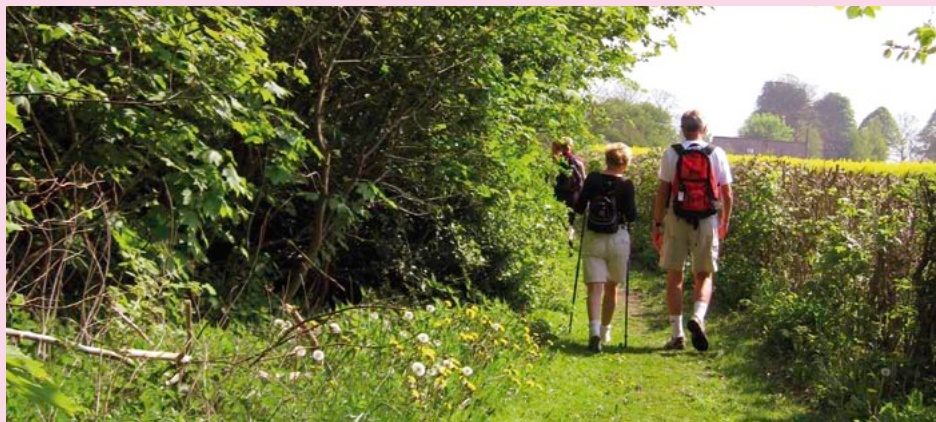
Pris

Pris 3.000 kr. 750 kr. i tillæg for enkeltværelse. Tilmelding til Nordfyns Folkehøjskole på telefon 64813280 eller mail bogense@email.dk

Vision: Plads til alle

Foreningen af Danske Santiagopilgrimme håber, at samarbejdet med Nordfyns Folkehøjskole vil medvirke til opbygning af et kreativt pilgrimsmiljø på et folkeligt grundlag. Det kan blive et miljø med samme gode stemning som findes på caminoen til Santiago de Compostela i Spanien. Der er plads til alle.

Velkommen i Pinsen på Nordfyns Folkehøjskole

Naar man bliver ved at gaae, saa gaaer det nok

af Bent Jul

I antologien ”Pilgrimsspor” udgivet 2007 på forlaget Univers, så jeg nedenstående citat af vores nok så berømte filosof Søren Kierkegaard (1813 - 1855). Senere er det dukket op flere gange i pilgrimskredse. Danske Santiagopilgrimme skal naturligvis ikke gå glip af citatet.

Tab for alt ikke lysten til at gå:

*Jeg går mig hver dag det daglige velbefindende
til
og går fra hver sygdom.*

*Jeg har gået mig mine bedste tanker til
og kender ingen tanke så tung,
at man ikke kan gå sig fra den.*

På hjemmesiden fra Søren Kierkegaard forskningscenter ved Københavns Universitet, www.sk.ku.dk fremgår det, at Søren Kierkegaard skrev teksten i et brev til sin svigerinde Henriette Kierkegaard. Heri skrev han tillige følgende:

Det er jo ogsaa aabenbart, at man dog ved at gaae bestandigt kommer Velbefindendet saa nær som det er En muligt, selv om man ikke ganske naaer det, – men, ved at sidde stille, og jo mere man sidder stille, desto nærmere kommer Ildebefindendet. Kun i Bevægelse er Sundheden og Frelsen at finde. Nægter Nogen, at Bevægelsen er til: saa gjør jeg som Diogenes, saa gaaer jeg. Nægter Nogen, at Sundheden er i Bevægelsen, saa gaaer jeg fra alle sygelige Indvendinger. Naar man saaledes bliver ved at gaae, saa gaaer det nok.

Alternativ fremstilling

Vi du se en alternativ udlægning af Søren Kierkegårds tekst, kan du se en video på YouTube: www.youtube.com/watch?v=o3DEODi3PaY

Jubilæums-vandring 2009 til Lund og Skt. Oluf

til Lund lørdag d. 16. maj og til Skt. Oluf søndag d. 17. maj

Som en del af jubilæumsaktiviteterne foregår foreningens vandring denne gang i det gamle danske land, Skåne. Man kan tilmelde sig som deltager for lørdagen eller for lørdag+søndag.

Lørdagens program

Vi mødes i Lund kl. 12.00 på stationen. Vi sørger selv for at komme dertil.

Togafgang fra Københavns banegård ca. kl. 10.43.

Fælles bus fra Lund til Dalby.

Besøg i Dalby Kirke med guide. En middelalderkirke, som under Svend Estridsen var et bispesæde på samme måde som Lund var det.

De to bispedømmer blev senere slået sammen til Nordens første

Ærkebispesæde i Lund.

Vandring fra Dalby til Lund Domkirke. Ca. 12 km.

Besøg i Lund Domkirke med rundvisning. Messe.

Fællesspisning og evt. overnatning i Lund.

Søndagens program

Efter morgenmaden kører vi over i den sydøstlige del af Skåne (Österlen).

Her vandrer vi 12 – 16 km til Skt. Olof, som er en gammel valfartskirke med krypt. Ingen anden kirker i Skåne rummer så overdådige middelalderlige træskulpturer og dertil Skånes dejligste altertavle fra middelalderen.

Tilbage i København med bus/tog/privatbil senest kl. 17.00.

Nærmere oplysninger

Overnatning på vandrerhjem eller lignende. Der bliver opkrævet et deltagergebyr, der dækker overnatning, mad og en del af transporten.

Nærmere oplysninger kommer på hjemmesiden. Hvis du har oplyst din mailadresse til foreningen vil du blive orienteret direkte. Tovholdere for foreningen er: Carina Glunz, mail: carina@glunz.dk og Kaj Højland, telefon 9781 0113, mail: kajhoejland@gmail.com

... følg med på www.santiagopilgrimme.dk

10 års jubilæum 2009

Danske Santiagopilgrimme fejrer jubilæet med et stort og festligt **pilgrimstræf i Odense** lørdag d. 31. okt. og søndag d. 1. nov. Programmet er endnu ikke fastsat...

Jubilæumsvandring fra Dalby til Lund lørdag d. 16. maj og til Sankt Oluf søndag d. 17. maj. Se nærmere på siden før.

Foreningen udskriver i forbindelse med 10-års jubilæet en **fotokonkurrence**.

Betingelserne offentliggøres på hjemmesiden.

Indtil videre går planerne på følgende:

- maks. 3 fotos pr. deltager
- Afleveringsfristen bliver midt i sommeren 2009
- Simpelt og ensartet format (ca. A4 i farver)
- Vinderen findes ved afstemning sidst i oktober
- Billederne bruges efterfølgende på vandrestilling, i Pilgrimmen og på hjemmesiden

Foreningen har brug for en **jubilæumsplakat**.

Indsend dine ideer til bestyrelsen, der vil udvælge den bedste ide eller bedste plakat. Vurderingskriterierne vil være brugbarhed, signalværdi og kunstnerisk værdi.

Kan du, eller kender du nogen, der vil bidrag med **underholdning** til jubilæumsfesten lørdag d 31. oktober, bedes du kontakte bestyrelsen.

Hvis du kunne tænke dig at holde et **pilgrimsforedrag** på jubilæumstræffet i Odense, vil bestyrelsen gerne høre fra dig. Vi ser gerne et bredt udvalg af foredrag i parallelle sessioner, så alle deltagere kan vælge 2 foredrag hver.

... følg med på www.santiagopilgrimme.dk

